UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra systematické teologie

Vladimíra Vahalová

Papežská neomylnost a její recepce v české společnosti

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Dr. Ing. Eduard Krumpolc, CSc., Th.D.

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 18. dubna 2012

Vladimíra Vahalová

Děkuji Dr. Ing. Eduardu Krumpolcovi, CSc., Th.D., za odborné, trpělivé a pečlivé vedení práce a mnoho cenných rad a podnětů.

Obsah

Úvod ... 5
1 Neomylnost ... 9
1.1 Pojem neomylnosti ... 10
1.2 Historický pohled na papežský primát a neomylnost papeže ... 12
1.2.1 Primát sv. Petra ... 12
1.2.2 Primát římského biskupa, římská církev ... 13
1.2.3 Primát a neomylnost papeže na církevních koncilech a synodách ... 15
2 První vatikánský koncil ... 20
2.1 Období 19. století ... 20
2.2 Myšlenka koncilu ... 21
2.2.1 Pius IX. a církevní stát ... 21
2.2.2 Události předcházející vyhlášení koncilu ... 22
2.2.3 Podněty ke koncilu ... 23
2.3 Svolání koncilu a bezprostřední reakce českého prostředí ... 24
2.3.1 Reakce sekulárního prostředí ... 24
2.3.2 Reakce z katolického tisku ... 26
2.4 Průběh koncilu ... 27
2.4.1 Zahájení koncilu ... 28
2.4.2 Pokračování koncilu s důrazem na neomylnost papeže ... 29
2.4.2.1 Téma papežské neomylnosti před konáním koncilu ... 31
2.4.3 Znovunastolené téma o papežské neomylnosti na koncilu ... 31
3 Učení koncilu – Pastor aeternus ... 32
4 Odezva koncilu ... 35
4.1 Papežská neomylnost a české duchovenstvo ... 35
4.1.1 Starokatolická církev ... 37
4.2 Reakce českých katolíků ... 39
4.3 Recepce v sekulární společnosti monarchie ... 41
Závěr ... 44
Prameny a literatura ... 46
Resumé ... 49
Summary ... 50

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila téma *Papežská neomylnost a její recepce v české společnosti*, neboť právě předmět fundamentální teologie pod vedením Dr. Ing. Eduarda Krumpolce, CSc., Th.D., mi byl velmi blízký a byl jedním z nejzajímavějších předmětů při mém studiu na Cyrilometodějské teologické fakultě.

Téma Papežské neomylnosti, i když patří k tématům časově vzdálenějším, neboť je to již skoro 142 let, kdy bylo dogma o papežské neomylnosti vyhlášeno na I. vatikánském koncilu, zanechalo stopy v historii českého národa.

Aby bylo možné lépe pochopit situaci okolo I. vatikánského koncilu, komentuji hned na začátku práce historické události, které předcházely mému hlavnímu tématu, události, které ho doprovázely a hlavně události, které následovaly po skončení koncilu. Cílem mé diplomové práce bylo ukázat, jak bylo na koncil nahlíženo ještě před jeho započetím a jak reagovala česká společnost. Zajímala jsem se a uvedla hlavně reakce z katolického prostředí a ze sekulární společnosti. Ostatními prostředími české společnosti se v diplomové práci nezabývám. Podařilo se mi objevit reakce v sekulárním denním tisku, v časopisech silně politicko-národně zaměřených, v časopisech s katolickým duchem i v časopisech nenakloněných papeži a církvi. Výzkum primárních pramenů končím rokem 1874, tedy čtyři roky po vyhlášení dogmatu, a pouze asi ve dvou případech jsem použila novější komentáře z konce 20. století.

Téma papežské neomylnosti bylo již zpracováno několika způsoby a několika autory. Mezi nejstarší nalezené díla patřila monografie Dr. Jana Nep. Turnera, profesora bohosloví v Českých Budějovicích. Ten v roce 1872 předložil svým čtenářům své dílo *Důkazy pro úřadnou neomylnost papežovu,* v níž dokazuje neomylnost v historii církve od jejího prvopočátku. Mezi mladší zpracování patří rozsáhlejší dílo českého katolického teologa, religionisty, profesora dějin křesťanství a základního bohosloví, který se zabýval zejména fundamentální teologií a dějinami křesťanství, profesora Dr. Josefa Kubalíka. Ten ve své práci *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských, zvláště českých* podrobně mapuje činnost českých duchovních, kteří se zúčastnili sněmu, a jejich reakce po návratu do vlasti. Ve svém díle uvádí dochovanou oficiální řeč kardinála Schwarzenberga na sněmu a další zajímavosti z centra dění i z pozadí událostí na sněmu i po něm. Čtenáři zprostředkovává konkrétní reakce českého

lidu na vyhlášení dogmatu. V úvodu své práce dopodrobna vysvětluje pojem neomylnosti a to, jak na něj nahlížela katolická církev. Poněvadž je v písemném projevu použit starší jazyk český, nebyly mi vždy jasné některé výroky a vysvětlení.

Dalším autorem, který dopodrobna popisuje historii papežství od počátku římské církevní obce až po nové podněty Druhého vatikánského koncilu, je Klaus Schatz, člen jezuitského řádu a profesor církevních dějin. Velice podrobně provází čtenáře celým „vývojem" papežství od jeho úplného počátku. Na rozdíl od prof. Kubalíka se na papežství dívá velice střízlivým, někdy až příliš sekulárním pohledem. Ve své knize se snaží ukázat prapůvodní smysl postavení papeže, postavení římské církve. Snaží se smýt nánosy domněnek ohledně primátu a potvrdit tak postupný rozvoj primátu v celé dlouhé historii církve.

Schatzovy úvahy o primátu a kolegialitě, kritická reflexe jednoho z jeho článků a rozhovor s ním poskytuje sborník Jiřího Hanuše s názvem *První sněm celosvětové církve*. Z tohoto sborníku jsem mnoho nečerpala, neboť úvahy zde vyjádřené spadají do současnosti a nevztahují se k tématu mé diplomové práce.

Konkrétní znění konstitucí vydaných na I. vatikánském koncilu jsem převzala ze sborníku *Dokumenty Prvního vatikánského koncilu*, který byl vydán ve spolupráci s teologickou fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v roce 2006. V publikaci jsou uvedeny nejen přesná znění konstitucí, ale také jejich analýza včetně komentářů a vysvětlení. V úvodu se autoři pozastavují nad termínem *dogma* a skoro polovina sborníku je věnována koncilním událostem.

V menším rozsahu jsem uvedla některé komentáře římské kurie a velice praktické komentáře zesnulého kardinála Špidlíka na téma neomylnosti.

Pro citace z Písma svatého jsem použila texty Nového zákona užívané v českých liturgických knihách, přeložené z řečtiny, vydané Karmelitánským nakladatelstvím v roce 2003. Texty Dokumentů II. vatikánského koncilu jsem čerpala z jejich druhého vydání vydaného Karmelitánským nakladatelstvím v roce 2002.

Popis vzniku starokatolické církve jako důsledku odmítnutí závěrů I. vatikánského koncilu a další vývoj starokatolické církve jsem nalezla v publikaci Marty Léblové *Církev-sekularize-nacionalismus*, vydané v rámci výzkumného záměru MŠMT „*Církve v českých zemích a otázka nacionalismu – historické problémy, jejich překonání a výhled směrem k mnohonárodnostní a multikulturní evropské společnosti*".

Velkou část mé diplomové práce zaujímají články z denního tisku. Komentovala jsem a v některých případech citovala části článků z *Národních listů, Národných novin, Moravské orlice, Pražského deníku, Pražského posla*. Jak reagovala společnost silně politicko-národně zaměřená, jsem zjišťovala z časopisů *Hus* a *Svoboda*. Reakce z katolické strany bylo možné objevit v časopisu *Blahověst,* v *Časopisu katolického duchovenstva.* U denního tisku a časopisů se silným národním cítěním se mi nepodařilo objevit ani jeden článek, který by objektivně hodnotil situace na koncilu a po něm. Komentáře a reakce autorů článků byly útočné, silně protikatolické a protiřímské. Z časopisu s katolickým duchem (*Blahověst*) zase vanul místy až sentimentální a klerikální duch.

Abych se dobrala cíle své práce, rozčlenila jsem práci na několik vrstev. Pro jasnější pochopení události, která se stala na I. vatikánského koncilu, jsem nejprve svou pozornost zaměřila na historické události, které předcházely a doprovázely koncil. Vymezení historických událostí mi dalo pochopit, v jaké situaci se nacházela Evropa, v jakém ovzduší žil český národ, jaké smýšlení ovlivňovalo životy lidí konce 19. století. Tyto informace byly základem pro další studium, které jsem zaměřila na pojem neomylnosti papeže, primátu papeže a primátu římské církve. Těžiště mé práce spočívalo v hledání primárních zdrojů, které mapovaly situaci v českém národě. Hledala jsem a nalezla články, které se vyjadřovaly ke svolání Vatikánského koncilu, články, které s velkou rychlostí informovaly své čtenáře o kontroverzním tématu, jak bychom dnes řekli. V mnoha případech byla z článků cítit až určitá škodolibá radost přihřát se na tématech, které v českém národě budily takové vášnivé reakce. Pro mě velice zajímavé bylo zjišťovat, jak se k celé situaci postavili zástupci českého duchovenstva a jaká byla cesta ke vzniku starokatolické církve.

Diplomovou práci jsem započala s velice naivními představami o zbožném českém národě konce 19. století. Má hypotéza se zakládala na neznalostech situace v Rakousko-Uhersku, a tak jsem ji již po nastudování několika historických faktů musela opustit. Představa, že český národ patřil mezi ty zbožnější národy, které měly v úctě papeže jakožto náměstka Kristova, mě vedla k domněnce, že nebyly patrně velké nesnáze přijmout papežem vyhlášené dogma a rozšířit ho mezi zbožné křesťanstvo. Komentáře v článcích ukázaly pravý opak. Český národ byl pln „národního uvědomění“, které spojoval s postavou Mistra Jana Husa, chápaného jako bojovníka za

svobodu, za vymanění se z područí církve, zejména Říma. Proto nebylo vůbec jednoduché pro české duchovenstvo přijetí tohoto dogmatu, neboť si bylo jasně vědomo, jak bude český národ na něj reagovat. Nekompromisní nesouhlas s vyhlášeným dogmatem byl impulsem k založení starokatolické církve, která i při malém počtu věřících trvá dodnes.

1 Neomylnost

Učení katolické církve o neomylnosti papeže bývá často nepochopeno. Neomylnost je spojována většinou jen se soukromou osobou, tedy s osobou Svatého otce, a mylně je zaměňována s jeho bezhříšností, s jeho neomylným názorem na všechno. Toto však nemá s neomylností, jak je chápána v církvi, nic společného. V existujících námitkách, jak může být papež neomylný, když někteří papežové žili skandálním způsobem života, nelze směšovat neomylnost s nemožností hřešit – to jsou dvě rozličné skutečnosti. Taktéž námitka poukazující na odporující si názory různých papežů, je lichá, neboť neomylnost se týká pouze vyhlášení učiněných slavnostním způsobem, a to pouze v otázkách víry a mravů, nikoli v otázkách disciplinárních, nebo neoficiálních vysvětleních ohledně víry a mravů. Neomylnost neznamená, že by se Svatý otec nemohl mýlit, neomylnost nezaručuje, že nějaký papež nezanedbal svůj úkol učit pravdu, třebaže k takovému zanedbávání v dějinách docházelo, nezpůsobilo ovšem, že by se zřítila celá stavba církve. Kristus přece pravil, že brány pekelné církev nepřemohou (srov. Mt 16,18), což znamená, že církev nemůže přestat existovat. Kdyby církev někdy odpadla od Kristovy pravdy a učila veřejně blud, pak by existovat přestala, už by to nebyla církev živého Ježíše. Církev jako taková proto nemůže vyučovat herezím. Je-li opravdu „církev živého Boha sloup a opora pravdy“ (srov. 1 Tim 3,15) ve světě, jak učí Písmo, pak můžeme jejímu učení důvěřovat, neboť i Pán řekl svým apoštolům, na nichž církev dodnes stojí jako na svém základě: „Kdo slyší vás, slyší mne, a kdo odmítá vás, odmítá mne; kdo odmítá mne, odmítá toho, který mě poslal“ (Lk 10,16).[1]

Papežská neomylnost není naukou, která by se v učení církve ocitla náhle, tato nauka byla již v učení rané církve implicitně. Pouze naše chápání této neomylnosti se vyvinulo a bylo jasněji vyjádřeno na I. vatikánském koncilu roku 1870. Neomylné prohlášení, ať už ze strany papeže, ekumenického koncilu nebo učitelského úřadu církve, je učiněno pouze, pokud není v dotyčné otázce jasno a pro život církve je důležité ji nějak vyřešit. O většině nauk církve ale nikdy křesťané většinou

[1] Srov. „Neomylný?“ *Apologia.cz,* 2007 (online). Dostupné z: http://apologia.blogspot.com/2007/04/neomyln.html (21.3.2012).

nepochybovali. Základní body křesťanské nauky nebyly nikdy takto neomylně formulovány, protože to nikdy nebylo zapotřebí.[2]

1.1 Pojem neomylnosti

Kristus, který je pravda, chtěl, aby se jeho církev podílela na jeho neomylnosti, a tak ji uchoval v čistotě víry předané apoštoly. Pod vedením živého učitelského úřadu církve skrze „nadpřirozený smysl víry" se Boží lid „pevně drží víry". Posláním učitelského úřadu je uchránit Boží lid před úchylkami a ústupky a zaručit mu objektivní možnost vyznávat bez omylu víru, kterou předal Ježíš svým apoštolům. Úkolem učitelského úřadu je bdít, aby Boží lid zůstal v pravdě, která osvobozuje. Kristus vybavil pastýře pro tuto službu charismatem neomylnosti ve věcech víry a mravů. Toto charisma se může vykonávat několikerým způsobem.[3] Konstituce *Lumen gentium* k tomu říká:

> „Jednotliví biskupové nemají výsadu neomylnosti. Přesto však hlásají neomylně Kristovu nauku, když – třeba i rozptýlení po světě, ale ve spojení svazkem společenství mezi sebou a s Petrovým nástupcem – autenticky učí ve věcech víry a mravů a shodnou se na jedné nauce jako definitivní. To se projevuje ještě zřejměji, když se shromáždí na všeobecném koncilu a jsou pro celou církev učiteli a soudci víry a mravů; pak je třeba jejich definici přijmout s poslušností víry. Avšak tato neomylnost, jíž chtěl božský Vykupitel vybavit svou církev při definování nauky o víře a mravech, sahá tak daleko, jak jen daleko sahá poklad božského zjevení, který se má svatě uchovávat a věrně vykládat. Tato neomylnost přísluší římskému biskupovi, hlavě biskupského sboru, z jeho úřadu, když s konečnou platností vyhlašuje nauku o víře nebo mravech jako nejvyšší pastýř a učitel všech věřících křesťanů, který své bratry utvrzuje ve víře (srov. Lk 22,32). Proto se jeho definice právem pokládají za nezměnitelné samy ze sebe, a ne na základě souhlasu církve; vždyť byly proneseny s přispěním Ducha svatého, které mu bylo přislíbeno ve svatém Petrovi, a proto nepotřebují schválení nikoho jiného ani nepřipouštějí odvolání k jiné instanci. V takovém případě totiž římský biskup nepronáší rozhodnutí jako soukromá osoba, nýbrž vysvětluje anebo brání učení katolické víry jako nejvyšší učitel univerzální církve, v němž je zvláštním způsobem přítomno charizma neomylnosti církve. Církvi přislíbenou neomylnost má také biskupský sbor, když s Petrovým nástupcem vykonává nejvyšší učitelský úřad. Těmto definicím nemůže nikdy chybět souhlas církve, a to činností téhož Ducha svatého, která působí, že se celé Kristovo stádo udržuje a roste v jednotě víry."[4]

---

[2] Srov. „Neomylný?" *Apologia.cz,* 2007 (online). Dostupné z: http://apologia.blogspot.com/2007/04/neomyln.html (21.3.2012).

[3] Srov. *Katechismus katolické církve*, 889-890.

[4] *Konstituce Lumen gentium*, 25.

Aby byla zaručena věrnost Boží pravdě, Kristus slíbil církvi pomoc Ducha pravdy a dal dar neomylnosti těm, kterým svěřil úkol tuto pravdu dále předávat a učit. Církev je stálou nositelkou odpovědnosti za Boží pravdu. Proto je třeba, aby se církev věrně držela Boží pravdy, když vyznává a učí víru, a aby se tato věrnost projevovala konkrétně v životě v „poslušnosti, která je v souladu s rozumem“.[5]

Kristus nařídil církvi, aby kázala po celém světě (srov. Mt 28,19-20), a slíbil jí ochranu Ducha svatého, aby ji „uváděl do celé pravdy“ (srov. Jan 16,13). Toto poslání a zaslíbení církvi zaručují, že od Ježíšova učení neodpadne (srov. Mt 16,18 a 1 Tim 3,15), ačkoli se to může jednotlivým křesťanům stát.

Mluví-li se v církvi o neomylnosti, jde o neomylnost církve, Božího působení. Věříme, že pokud papež mluví jménem celé církve, je moc a Boží síla s ním. Ti, které si Kristus povolal, aby vedli jeho lid na cestě ke spáse, dostávají od Boha osvícení, aby ukazovali správný směr, aby věřící povzbuzovali a posilovali je. Bůh je s nimi, neomylná Boží prozřetelnost jich používá. Mají tedy dar neomylnosti v tomto smyslu. Boží slovo je v církvi stále živé, Bůh tu stále mluví. Mluví-li Bůh, mluví vždycky neomylně, i když je to v slabém člověku, který se od přirozenosti jeví ve všem jako omylný.[6]

Kristus nikdy neřekl, že církev bude vedena bezhříšnou nebo inteligentní cestou, ale že nebude učit bludům. To neznamená, že každý biskup a všichni kněží budou učit bezchybně, ale že celá církev učící skrze papeže, nebude učit bludům v záležitostech mravů a víry.[7]

Je Boží vůlí, aby církev byla vedena božskou autoritou, která se projevuje ve spásonosném působení Ducha svatého. Matoušovo evangelium končí Ježíšovými inspirujícími a utěšujícími slovy: „Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte tedy, získejte za učedníky všechny národy, křtěte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a učte je zachovávat všechno, co jsem vám přikázal. Hle, já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa (Mt 28,18-20).“ Tato autorita je sdílená jedinečným způsobem s těmi, kteří jsou jako nástupci apoštolů vysvěceni k biskupské službě a slouží církvi v jednotě

---

5 Srov. *Redemptor hominis,* s.51.

6 Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. „Neomylnost papeže“ *Radiovaticana.cz*, 22.8.2008 (online). Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10016 (10.11.2011).

7 Srov. GLENDON, Mary Ann. „Public acts of contrition in the age of spin control“ *Vatican.va*, 15.7.1999 (online). Dostupné z: http://www.vatican.va/jubilee_2000/magazine/documents/ju_mag_01071997_p-26_en.html (19.3.2012).

víry a lásky. Při vykonávání této služby, a to podle potřeb doby a okolností, mají povinnost rozhodovat o záležitostech ve vztahu k učení a životu církve.[8]

Důvodem pro vyhlášení *ex cathedra* je téměř vždy potvrzení pravd, které mají být věřeny, pravd, které patří k „pokladu víry". Vyloučit veškeré pochybnosti, nebo dokonce odsoudit chyby týkající se jejich pravosti a významu. To je ten největší úkol, který Ježíš předal svým apoštolům a skrze ně také jejich nástupcům.[9]

Neomylnost Petra a jeho nástupců je článkem víry, který se nedokazuje úvahami, ale prožívá se, proto o jeho pravosti přesvědčuje více život a zkušenost než diskuse. Tuto zkušenost už udělaly miliardy lidí, když jejich víru hierarchická církev posilovala a usměrňovala, a uváděla je tím do tajemství svobodného evangelijního styku s Bohem Otcem v modlitbě.[10]

1.2 Historický pohled na papežský primát a neomylnost papeže

1.2.1 Primát sv. Petra

Neexistuje výrok Ježíše Krista, ve kterém by on sám použil slova neomylnost ve vztahu k osobě sv. Petra nebo ke komukoli jinému. Lze však s určitou jistotou doložit, že Kristus primát ustanovil tím, že na něj připravoval, jej přislíbil a konečně též udělil. Kristus pečlivě připravoval Petra na jeho budoucí úřad. Změnil Šimonovi jméno (změna jména byla znamením velké důležitosti). Dával Petrovi přednost: z jeho loďky kázal, jedině za Petra platil chrámovou daň, jemu prvnímu umýval nohy, a to i přesto, že Petr nevynikal žádnými extrémními schopnostmi, znalostmi či dovednostmi. Byl to Petr, který nedovedl ani hodinu upřímně s Kristem bdít, třikrát Krista zapřel, apoštol Pavel mu ostře vytýkal dvojí způsob jednání, když Petr odmítal jíst s pohanokřesťany z ohledu na jisté křesťany ze židovství (srov. Gal 2,14), a sám Kristus ho jednou nazval satanem.

---

[8] Srov. HENN, William. „A Commentary on the gift of authority of the anglican-roman catholic international commission" *Vatican. va,* 11.9.2007 (online). Dostupné z: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/angl-comm-docs/rc_pc_chrstuni_doc_19990512_commentary-fr-henn_en.html (19.3.2012).

[9] Srov. JAN PAVEL II. „The Successor of Peter Teaches Infallibly" *Vatica. va,* 1993 (online). Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/audiences/alpha/data/aud19930317en.html (1.4.2012).

[10] Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. „Ty jsi Petr..." *Radiovaticana.cz ,* 23.8.2002 (online). Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=542 (10.11.2011).

Přesto ustanovení Petra do čela dvanácti apoštolů a vybrání Petra za hlavu jeruzalémské církve se uskutečnilo na Ježíšův příkaz. U Césareje Filipovy, když Petr vyznal svou víru, mu Kristus řekl: „Ty jsi Petr – Skála – a na té skále zbuduji svou církev a pekelné mocnosti ji nepřemohou. Tobě dám klíče od nebeského království: co svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, a co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno na nebi“ (Mt 16,18-19). O určité vůdčí odpovědnosti Petra za ostatní apoštoly svědčí také Lukášovo evangelium. Těsně před událostmi v Getsemanské zahradě Ježíš řekl Petrovi: „Šimone, Šimone, satan si vyžádal, aby vás směl protříbit jako pšenici; ale já jsem za tebe prosil, aby tvoje víra nezanikla. A ty potom, až se obrátíš, utvrzuj své bratry“ (Lk 22,31-32).

To, co Kristus přislíbil Petrovi, došlo naplnění po Ježíšově zmrtvýchvstání. Poté, co Petr vyznal svou lásku ke Kristu, Pán mu předal nejvyšší moc v církvi slovy: „Pas mé beránky. Pas moje ovce“ (Jan 21,15-17). Petrovi byla tak svěřena péče o celé stádo.

Po Ježíšově nanebevstoupení se Petr ujal vedení církve, řídil volbu nového apoštola Matěje (srov. Sk 1,15nn.), první kázal o Letnicích (srov. Sk 2,14nn.), první učinil zázrak, odsoudil Ananiáše a Safiru, přijal do církve prvního pohana, předsedal apoštolskému sněmu a rozhodoval.[11]

Zda Ježíš při pověřování Petra myslel také na jeho nástupce, zda si prvotní církev byla po Petrově smrti vědoma toho, že Petrovo zplnomocnění přešlo na nynějšího římského biskupa, a že tedy hlava římské obce je nyní Petrovým nástupcem, skálou církve, a tudíž i nositelem zaslíbení podle Mt 16,18, nám mohou objasnit události v prvotní církvi tak, jak je zaznamenala a nese tradice církve, přední postavení a úloha římské církve.

1.2.2 Primát římského biskupa, římská církev

Byl-li primát potřebný v době apoštolské, tím spíše je nutný v dobách, kdy se objevují věroučné spory, rozmíšky, bludy. Kdo je však právoplatným nástupcem sv. Petra? Nástupcem Petrovým v prvenství je onen biskup, který je jeho nástupcem v biskupství. Sídlo biskupství Petrova bylo v Římě. Neboť Petr nejen přišel do Říma, nýbrž se zde i usídlil. Proto biskup římský je nástupcem sv. Petra v prvenství, a tudíž viditelnou hlavou celé Církve. Že sv. Petr žil v Římě a zde též zemřel smrtí

[11] Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 21.

mučednickou, je historickou skutečností. Sám píše v prvním listu: „Spoluvyvolená (církevní obec) babylónská vás pozdravuje…“ (1 Petr 5,13), tím Babylónem míní Řím.[12]

Vysoká vážnost, jíž se římská církev těšila, byla určitě neoddělitelně spjata s petrovskou a pavlovskou tradicí, popřípadě s vlastnictvím hrobů obou apoštolů. Úcta k nim a jejich zásadní význam pro novozákonní tradici se přenesly na římskou obec. Římská církevní obec nesla i v dobách prvotní církve zodpovědnost za ostatní církve, což potvrzuje biskup Dionýsios Korintský, který podle Eusebiova svědectví píše kolem roku 170 Římanům: „Od začátku jste měli ve zvyku všemožně pomáhat všem bratřím a mnoha obcím ve všech městech posílat podporu“[13] Také Klémentův dopis (Kléméns, třetí nástupce sv. Petra v úřadu římského biskupa), napsaný kolem roku 95, je jeden z prvních dokladů o odpovědnosti římské obce za ostatní církve: „Kdo neuposlechne to, co (Bůh) skrze nás (tedy skrze římskou obec!) řekl, nechť ví, že upadá do hříchů a velkého nebezpečí… Jestliže se zachováte podle toho, co jsme pod vedením Ducha svatého napsali, uděláte nám velikou radost.“[14] Lze však z toho usuzovat nadřazenost římské církve nad ostatními církvemi? Naučné a nabádavé listy sesterským církvím vycházejí také od ostatních církví, nejen z církve římské, ale dopisy psané do Říma mají jiný tón, jsou chválou, ne napomínáním, neboť římská církev nepotřebovala být poučována, protože „sama učila druhé“, což dosvědčuje i dopis Ignatia z Antiochie Římanům: „Ignatios, zvaný též Theoforos, církvi, jež zakusila Boží milosrdenství ve slávě nejvyššího Otce i Ježíše Krista, jeho jediného Syna, milované a osvícené vůli toho, z něhož je vše, co jest, podle lásky Ježíše Krista, našeho Boha, jež je první ve městě Římanů, církvi hodné Boha, cti, chvály a zdaru, jež je čistá a je první v lásce, má zákon Kristův a nosí Otcovo jméno a kterou také zdravím ve jménu Ježíše Krista, Syna Otce…“[15]

Pravděpodobně na začátku nebyla jednoznačná vědomá odpovědnost římské církve za celou církev, nakonec se však římské hledisko vždy prosadilo, tak jako tomu bylo u největších sporů, které se v prvních stoletích objevily. Zejména ve sporu o termín

---

12 Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 22-23.
13 Srov. SCHATZ, Klaus. *Dějiny papežského primátu*, s. 10.
14 Srov. SCHATZ, Klaus. *Dějiny papežského primátu*, s. 11.
15 Srov. SCHATZ, Klaus. *Dějiny papežského primátu*, s. 12.

slavení Velikonoc. Stály zde proti sobě dvě skupiny křesťanů. Na jedné straně ti, co slavili Velikonoce podle židovského obyčeje, tedy 14. nisanu, bez ohledu, zdali připadly na neděli, a na druhé straně ti, kteří slavili Velikonoce vždy v neděli po prvním jarním úplňku. Problematika byla řešena na synodách jednotlivých církví a všechny kromě asijské provincie se rozhodly pro slavení v neděli po prvním jarním úplňku. Přestože biskup Viktor Římský exkomunikoval celou maloasijskou církev, nedošlo k trvalé roztržce mezi Římem a asijskými církvemi. Termín slavení Velikonoc v neděli po prvním jarním úplňku byl pak potvrzen také na Nicejském koncilu (r. 325).

Dalším sporem, ve kterém se římský biskup již pokládá za Petrova nástupce a nositele plné moci podle Mt 16,18, je spor o křest heretiků r. 255/56 (zdali musí být ti, co vyšli z heretické sekty a přestoupili ke katolické církvi, znovu pokřtěni). Jde o první známý případ vztažení Mt 16,18 na římského biskupa. Také v uzavření kánonu novozákonních spisů Řím působil rozhodujícím způsobem, a stejně tak i ve sporu o pokání ve třetím století. Otázka, která zaměstnávala římskou obec, se týkala Božího odpuštění v případě odpadnutí od víry. V tomto sporu rozhodla církev, že všechny hříchy po křtu, dokonce i vražda, cizoložství a odpadnutí od víry, mohou být odpuštěny vykonáním církví uloženého pokání. Ve všech těchto sporech sehrál Řím velice důležitou roli.

1.2.3 Primát a neomylnost papeže na církevních koncilech a synodách

Na průběhu a rozhodnutích konaných koncilů a synod můžeme vidět, jakým způsobem bylo utvrzováno primární postavení římského biskupa a římské církve. V dopisu římského biskupa Julia I., který adresoval Římské synodě (r. 341), lze najít nejen vědomí kolegiality, ale i vědomí primátu. Biskup reaguje na situaci, která měla svůj počátek již na Nicejském koncilu roku 325. Zde proti učení presbytera Aria vystoupil jáhen Athanasius z Alexandrie a biskup Eustatius z Antiochie. Oba muže sesadila státem podporovaná synoda v Týru (r. 335). A právě k tomu se vyjadřuje biskup Julius:

> „Jestliže vůbec došlo k nějakému pochybení, jak říkáte, musíte vynášet soud podle církevního kánonu, a ne tak, jak jste to učinili. Byli byste nám museli napsat všichni, abyste tak o nápravě rozhodli vy všichni. Šlo o biskupy, a to

> biskupy ne ledajaké církve, nýbrž takových, které řídili sami apoštolé. Proč jste nám nenapsali zejména o alexandrijské církvi? Copak nevíte, že zvyk káže nejprve nám napsat, a teprve potom rozhodovat o tom, co je správné? Pokud bylo proti biskupu z Alexandrie vzneseno nějaké obvinění, měla být o tom tato církev zpravena. Nyní chce ale každý, kdo si myslí, že je napřed, bez toho že by nás zpravil, abychom s ním my, kteří jsme neprováděli žádná šetření, prostě souhlasili. Takové nebylo nařízení Pavlovo, takové nebylo to, co jsme přijali od otců. Je to cizí forma a nový způsob. To, co píšu, je k dobru všech, přijměte to s ochotnou myslí. Neboť dávám ve známost to, co jsme přijali od svatého apoštola Petra.“[16]

Na synodě v Sardice r. 342 dle Schatze jde o první pokus právně fixovat odpovědnost Říma za *communio*. Běželo o otázku sesazení biskupa v případě, kdy kolegiální instance regionální biskupské synody se zvrhla na nástroj nátlaku a stranictví. Římu na základě jeho zvláštního apoštolského postavení vyplývajícího z moci přítomnosti Petrova hrobu, je dáno „nové právo“. Římský biskup však v žádném případě neměl rozhodovat z moci své osobní autority. Nebyl vlastně „instancí apelační“, nýbrž „revizní“.[17]

K pozoruhodnému vývoji myšlenky primátu došlo zvláště za papežů Damasa (366–384), Siricia (384–399), Inocence I. (402–417) a především Lva I. Velikého (titul papež se objevil koncem čtvrtého století a zprvu se vztahoval také na některé jiné biskupy, například na alexandrijského; pro římské biskupy byl vyhrazen od pátého století). V papeži je přítomný sám Petr a dokonce v něm sám žije. U Lva I. byl papež zároveň „dědicem Petrovým“ ve smyslu římského práva, a tím i vlastníkem jeho pravomocí, plynoucích z moci klíčů. Dalším Lvovým ústředním pojmem byl papež jako „náměstek Petrův“, stejně jako byl Petr náměstkem Kristovým. Titul „náměstek Petrův“ se po celý zbytek tisíciletí a i dále stal jádrem papežského sebechápání. V poslední třetině čtvrtého století se rovněž zvolna rodilo vědomí, že římští biskupové stojí nad koncily a jsou na koncilech nezávislí.[18]

V dopise papeže Lva I. *Epistola dogmatica ad Flavianum*, který reagoval na nesprávné učení druhého koncilu v Efesu (r. 449, tento koncil byl potom označen jako „lupičská synoda“), papež autoritativně vyslovil správné učení o spojení dvou přirozeností v jedné osobě Kristově. Tento dopis byl označen za první neomylné

---

16 SCHATZ, Klaus. *Dějiny papežského primátu*, s. 30.
17 Srov. SCHATZ, Klaus. *Primát a kolegialita*, s. 13.
18 Srov. SCHATZ, Klaus. *Dějiny papežského primátu*, s. 35-37.

papežské rozhodnutí *ex cathedra*. Následně roku 451 na 4. všeobecném koncilu v Chalcedonu koncilní otcové přijali tento Lvův učitelský dopis se známým voláním „Lvovými ústy promluvil Petr“ a toto učení bylo definováno jako dogma.

V letech následujících po 5. všeobecném koncilu v Konstantinopoli (r. 553) neutichly christologické spory. Zvláště za papeže Honoria I. (625–638) došlo k novému nesprávnému vysvětlení vzájemných vztahů obou přirozeností v Kristu. Soukromý dopis, ve kterém papež Honorius I. pokládal tuto tezi za přijatelnou, byl často neprávem považován za důkaz proti papežské neomylnosti. Tato námitka je ovšem lichá, neboť se nejednalo o dogmatický list *ex cathedra*, ale o soukromý názor papeže, třebaže byl za svůj názor Honorius I. papežem Lvem II. odsouzen v následujících letech po 6. všeobecném koncilu.

Druhý nicejský koncil (r. 787), poslední koncil uznaný společně katolickou i pravoslavnou církví, dosvědčil, že bez spolupůsobení Říma nebylo žádné věroučné prohlášení koncilu myslitelné, ale že záleželo také na přijetí ostatními patriarcháty, které ovšem neměly tak nepostradatelný charakter jako Řím. Z pohledu pravoslavného Východu ovšem nikdy nedošlo v postavení římského biskupa k vydělení z roviny pentarchie.

Postavení papeže na dalších koncilech je velice proměnlivé. Na některých je upevňováno a posilováno před kolegiálně-synodálním modelem církve. Tak tomu bylo na Čtvrtém lateránském koncilu svolaném papežem Inocencem III. r. 1215, který určil podobu ekumenického koncilu jako papežem svolávaného a jim vedeného koncilu, na kterém papež sám určuje předmět jednání, nebo ho alespoň schvaluje. Na jiných koncilech, zvláště na koncilu Basilejském a Kostnickém, vítězí zase konciliarismus nad papalismem.

Jakým způsobem se k neomylnosti papeže vyjádřil I. vatikánský koncil, je obsaženo v této diplomové práci. Z reakcí po II. vatikánském koncilu vybírám krátké shrnutí slov Svatého otce Jana Pavla II. z encykliky *Ut unum sint*: „Mezi všemi církvemi a církevními společenstvími je si katolická církev vědoma, že si uchovala službu nástupce apoštola Petra, římského biskupa, kterého Bůh ustanovil jako její trvalý a viditelný zdroj a základ jednoty a kterého Duch podepírá, aby dokázal umožnit druhým podíl na tomto základním dobru“. Aby nedošlo k oddělení moci (zejména

primátu) od služby, je nutné si uvědomit, že úlohou papeže je *být služebníkem služebníků božích,* to je to, co chtěl říct Kristus, když svým apoštolům sdělil: „Jsem mezi vámi jako ten, kdo slouží" (Lk 22,27). Katolická církev je přesvědčena, že v úřadu římského biskupa si zachovala viditelné znamení a záruku jednoty, když se věrně drží apoštolské tradice a víry otců. Stopy Petrova a Pavlova mučednictví se ne náhodou uchovávají právě v té církvi, kde jejím biskupem je římský biskup. Je to právě Řím, kde tito apoštolové podávají důkaz své největší lásky a věrnosti, proto se mohla jedině římská církev stát církví Petrovou a Pavlovou. Kristus si Petra vychovával, choval se k němu přísně, vždyť Petr byl pln lidských slabostí. Možná právě proto, aby bylo zcela zřejmé, že tato jeho služba v církvi vyplývá výhradně z milosti. Petrova slabost jasně ukazuje, že církev je založena na nekonečné síle milosti (srov. Mt 16,17; 2 Kor 12,7-10). Milost, kterou Petr potřebuje, je spjata se službou této milosti, již má jako první zakusit. Papež jako dědic Petrova poslání v církvi, jež byla zkropena krví apoštolů, vykonává jakožto římský biskup službu pramenící v mnohonásobné Boží milosti. Boží milost obrací srdce a pomáhá tam, kde si učedník uvědomuje a zakouší hořkou chuť své osobní slabosti a bezmoci. „Autorita vlastní tomuto úřadu je zcela ve službách milosrdného Božího plánu a je třeba ji vždy vidět z této perspektivy. Touto perspektivou se vysvětluje i její moc.“ Petrův nástupce je znamením milosti, jemu náleží služba milosti zrozená z aktu vlastní milosti Kristovy. Papež přijal od Ducha svatého úkol, ne aby nad lidmi vládl jako panovník, ale aby je vedl na pokojné pastviny. To může vyžadovat i oběť vlastního života (srov. Jan 10,11-18). Poslání římského biskupa v rámci společenství se všemi biskupy spočívá v dohlížení (*episkopein*) jako stráž, aby skrze úsilí biskupů-pastýřů bylo slyšet pravý hlas Pastýře Krista ve všech místních církvích. Tímto způsobem je zpřítomněna v každé z místních církví, svěřených těmto pastýřů, *una, sancta, catholica et apostolica Ecclesia*. Jestliže jsou všichni pastýři ve společenství s Petrem, jsou všechny církve v plném a viditelném společenství spojeni v Kristu. Aby mohl římský biskup zajišťovat společenství všech církví, musí k tomu mít moc a autoritu. Je prvním služebníkem jednoty, vykonává primát na různých rovinách: bdí nad předáváním Slova, slavením liturgie a svátostí, nad misiemi církve, nad kázní křesťanského života, je na jeho zodpovědnosti, aby připomínal požadavky společného dobra církve, když je někdo přehlíží. Jeho povinností je napomínat, varovat a někdy vyhlásit, že ten či onen rozšířený názor je neslučitelný s jednotou víry. Ve zvláštních

případech a za konkrétních podmínek může vyhlásit *ex cathedra*, že jistá nauka náleží k pokladu víry. Papež však všechno toto musí vždy činit ve společenství, jeho úřad se neodděluje od poslání svěřeného celému sboru biskupů, kteří jsou také zástupci a vyslanci Kristovi. Římský biskup je členem „sboru“ a biskupové jsou jeho bratry ve službě.[19]

[19] Srov. *Ut unum sint,* s.68-73.

2 První vatikánský koncil

2.1 Období 19. století

Na dějiny 19. století lze nahlížet různě. Kořeny dění v tomto století nacházíme především ve Velké francouzské revoluci a národně liberálních revolucích, které po ní následovaly. O 19. století se hovoří jako o století sociálním, politické a ekonomické revoluce, jako o století objevování světa, ale také jeho dobývání a vykořisťování. Toto století bylo věkem kapitalismu, ve své druhé polovině zažilo však také vznik socialismu a komunismu. Myšlení lidí se měnilo a jednou z hlavních příčin tohoto procesu bylo aplikování výsledků vědeckého bádání do života lidí.

Náboženské dědictví, jež katolické církvi zanechalo osvícenství, nebylo valné. Sociální a politické zvraty, k nimž došlo na sklonku osvícenského období, odstranily kromě toho i stará privilegia kléru. Papežství, pokořené Napoleonem, ztratilo veškerou církevněpolitickou moc a také jeho postavení uvnitř církve bylo otřeseno snahami partikularistickými. Revolucí ve Francii a sekularizací v jiných evropských státech církev byla připravena téměř o všechny své hmotné statky. Zasahování států těžce doléhalo na vnitřní církevní správu. Řády a kláštery byly z větší části zrušeny. Teologická věda nemohla vykázat ani jeden nadprůměrný výkon. A konečně náboženský život lidí poklesl na úroveň velmi nízkou v důsledku válek, působením osvícenských názorů, rozbitím starých diecézních útvarů, státními zásahy do manželského zákonodárství a šířením interkonfesní nálady.[20]

Celkově nastal především v Evropě 1. poloviny 19. století dynamický rozvoj vnitřního církevního života. Vzniklo mohutné katolické hnutí, které se poměrně rychle rozšířilo. Situace se ve společnosti ohledně vztahu k duchovním oblastem lidského života oproti 18. století změnila. V katolické církvi začala působit významná skupina intelektuálů, která se angažovala také ve společenském dění – jako novináři, politici a podobně. Přesto se římskokatolická církev na počátku 19. století nacházela ve velmi složité situaci.[21]

---

[20] Srov. KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve III*, s. 433.

[21] Srov. SVOBODA, Rudolf. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 6-7.

Počátkem 19. století se diskutovalo o tom, zda papežství a církev vůbec ještě mají nějakou budoucnost. Pius VI. zemřel r. 1799 osamělý a opuštěný ve Valence na Rhôně jako zajatec francouzské revoluční vlády. Ale již Pius VII. (1800–23) se dožil změny. Napoleon o něho stál a násilnosti, kterých se později Napoleon proti papeži dopustil, morální vážnost papežovu posílily. Tak mohl papež na Vídeňském kongresu v červnu r. 1815 bez velkých potíží dosáhnout obnovení církevního státu, který Napoleon zabral.[22]

Církevní stát se však ukázal pro papežství velkým břemenem. Nedal se natrvalo udržet. Itálie usilovala o národní sjednocení. Revoluční vření, které se projevovalo tajnými spolky karbonářů a svobodných zednářů, se nemohlo smířit s existencí duchovního státu, řízeného podle přísně absolutisticko-monarchistických zásad. Kromě toho se následující papežové, Lev XII. (1823–1829), Pius VIII. (1829/30) a Řehoř XVI. (1831–46) přidržovali reakčního směru Metternichova; nejenže si tak nechali uniknout italské národní hnutí *risorgimento* (znovuzrození, obrození), ale učinili si z něho nepřítele. Od roku 1849 byl církevní stát tak nenáviděn, že se mohl udržovat jen s francouzskou pomocí.[23]

2.2 Myšlenka koncilu

2.2.1 Pius IX. a církevní stát

Pius IX. (1846–78) byl ze začátku vítán, protože byl pokládán za liberála a vlastence. Když dal 14. března 1848 církevnímu státu ústavu, která měla lidu konečně poskytnout alespoň v skrovné míře spoluúčast na vládě, vzbudilo to jásavé nadšení. Když však první papežský ministerský předseda hrabě Pellegrino Rossi byl při zahájení poslanecké sněmovny v listopadu 1848 zavražděn radikálními revolucionáři, papež musel prchnout do Gaety a v Římě vypukla revoluce, změnil Pius IX. svůj postoj. S francouzskou pomocí dobyl nazpět Řím i církevní stát a obnovil starou absolutistickou vládu. Tím jen podráždil svoje protivníky. Hnutí za národní sjednocení, do jehož čela teď vstoupil král Viktor Emanuel II. (1849–78), rostlo jako lavina, kterou už nikdo nemohl zadržet. Řídil je piemontský ministerský předseda Cavour (1855–61). Roku

[22] Srov. FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*, s. 261.
[23] Srov. FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*, s. 262.

1859 byla pro církevní stát ztracena Romagna. Po porážce u Castelfidarda (18. 8. 1860) musely papežské oddíly vyklidit Umbrii a Marky. V březnu 1861 se dal Viktor Emanuel ve Florencii vyhlásit králem Itálie.[24]

Řím ještě chránila francouzská posádka. Vpády Garibaldových dobrovolníků v letech 1862–1867 bylo možno s francouzskou pomocí odrazit. Když však za německo-francouzské války (1870/1871) bylo francouzských oddílů potřeba ve Francii a byly staženy z Civitavecchie, kde měly stanoviště, ihned přepadli Piemonťané Řím a po krátkém ostřelování ho 20. září 1870 dobyli. Tím církevní stát po více než tisícileté existenci skončil.[25]

2.2.2 Události předcházející vyhlášení koncilu

Dne 8. prosince 1854 vyhlásil papež Pius IX. dogma o Neposkvrněném početí Panny Marie. Způsob vyhlášení dogmatu však mnohé zarazil. Dogma totiž bylo vyhlášeno samotným papežem a ne koncilem, jak bylo zvykem. Vyhlášení bylo definováno jako „ex cathedra“, což znamená, že dogma bylo vyhlášeno z moci papežova úřadu v církvi. Protože v katolické církvi je dogma to, co tvoří podstatu zjevené víry a o čem se již „nediskutuje“, stala se předmětem debat otázka, zda smí papež bez koncilu sám neomylně rozhodovat o pravdách víry a vyhlašovat je. Papež se sice před vyhlášením dogmatu zeptal naprosté většiny biskupů, zda s jeho úmyslem souhlasí, a téměř všichni souhlasili, ale rozhodl sám papež. Vážnost papeže však byla taková, že se v církvi nezvedl skoro žádný odpor.[26]

Dne 8. prosince 1864, rozeslal Pius IX. všem biskupům tzv. Syllabus. Syllabus odsuzoval jak filozofické systémy, jako racionalismus a pantheismus, tak také společenská pojetí, jako byly komunismus, bludy o křesťanské morálce, zvláště o manželství, především ale bludy o církvi a jejím poměru ke státu. Byl chápán téměř všeobecně jako odřeknutí se moderní kultury ze strany katolické církve a jako takový byl co nejusilovněji potírán; ve Francii bylo jeho publikování vůbec zakázáno. Ve skutečnosti byl obranným hnutím. Církev se znovu stáhla ke své nejvlastnější úloze,

---

24 Srov. FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*, s. 262.
25 Tamtéž.
26 Srov. SVOBODA, Rudolf. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 9-10.

ochraně statků víry, a brzdila nespoutanou víru v pokrok a kulturní optimismus současné generace.[27]

2.2.3 Podněty ke koncilu

Před vydáním „Syllabu“, 6. prosince 1864, po zasedání kongregace, sdělil papež přítomným kardinálům svůj plán pomoci koncilem církvi od mimořádných nesnází. Od 21 kardinálů sídlících v Římě očekával názor na vhodnost ekumenického koncilu. Většina odpověděla „ano“, dva „ne“, šest mělo pochybnosti. Německý kardinál Reisach zdůvodňoval nutnost koncilu tím, že do té doby poslední, tj. Tridentský koncil, nezamítl výslovně hlavní blud reformátorů, popření hierarchicky vybudované církve a její neomylné učitelské autority; tím prý vznikla uvnitř církve nejistota. Skutečně ve čtyřech galikánských článcích, které v roce 1682 formuloval Bossuet[28] pro shromáždění francouzského kléru, byl schválen kostnický dekret „Sacrosancta“ a postaveno tvrzení, že věroučná rozhodnutí papeže jsou jen a teprve tehdy neomylná, když si získala souhlas církve. V Německu zastával trevírský světící biskup Hontheim pod pseudonymem Febronius ve svém díle „O stavu církce“ (1763) názor, že papež nemá žádnou vyšší moc než biskupové, že jeho primát je čestným primátem. Revoluce a sekularizace sice zbavily moci tyto nositele galikánských a episkopálních idejí, ale ideje samy nebyly zcela přemoženy a zavrženy. Problém církve, od dnů Bonifáce VIII. a Marsilia z Padovy vždy znovu diskutovaný a probojovávaný, trval.[29]

Papež jmenoval pro přípravu koncilu pětičlennou kardinálskou komisi, která měla své první zasedání 9. března 1865. Koncem dubna 1865 se papež dotázal dalších 36 biskupů na plán koncilu, a to 11 biskupů z Itálie, 9 z Francie, 7 ze Španělska, stejně tolik z Rakousko-Uherska a Německa dohromady, po jednom z Belgie a Anglie. Mezi dotázanými byli mimo jiné jeho budoucí protivníci, westminsterský arcibiskup Manning a orleánský biskup Dupanloup. Biskupové se shodli na tom, že duchovní zmatek, v němž současná společnost žije, vyžaduje jasného podání velkých křesťanských principů a autority církve. Osm dobrozdání se přimlouvalo za definici papežské neomylnosti.

---

27 Srov. JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*, s. 81.

28 Bossuet byl byl francouzský teolog, kazatel, politik a spisovatel, zastánce galikanismu. Toto učení, obsažené v "Prohlášení francouzského kléru o církevní moci", praví, že všeobecný koncil představuje nejvyšší instanci církve a rozhodnutí papeže ve věcech víry platí nezměnitelně teprve tehdy, souhlasí-li celá církev.

29 Srov. JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*, s. 81-82.

Konečně rozhodnuto nebylo ještě nic. Přešly tři roky, než papež překonal všechny rozpaky.[30]

2.3 Svolání koncilu a bezprostřední reakce českého prostředí

2.3.1 Reakce sekulárního prostředí

Papež vydal svolávací bulu *Aeterni Patris* dne 29. června 1868. Koncil měl být zahájen 8. prosince 1869 a jednat měl v chrámě sv. Petra v Římě. Na koncil nebyli pozváni světští panovníci, jak tomu bylo u Tridentského koncilu, pouze bylo vyjádřeno přání, aby křesťanští panovníci pomáhali zdárnému průběhu sněmu. Přípravy na koncil byly tedy provedeny s velkou pečlivostí a světová veřejnost čekala s napětím na jeho začátek. Papežův záměr svolat koncil se stal – jak se dnes říká – takřka „mediální senzací". Hned od začátku byl o něj veliký zájem uvnitř i vně církve. Vždyť se mělo jednat o nový koncil po více než 300 letech od skončení koncilu v Tridentu. Názory na papežův záměr i možná témata jednání koncilu se objevovaly na stránkách novin po celé Evropě a ovlivňovaly významnou měrou veřejné mínění.[31]

Tak tomu bylo i v případě české veřejnosti, která byla informována o konání koncilu např. *Národními listy* (české noviny vycházející v letech 1861–1941) dne 1. 7. 1868, kde byly uvedeny zprávy z Říma z 30. června a oznámeno, že koncil se bude konat 8. prosince v Římě. Noviny dále informovaly čtenáře také 6. 7. 1868 a uvedly doslovné citace papeže Pia IX. vysvětlující důvody svolání koncilu.[32] Také periodika na Moravě informovala své čtenáře o konání koncilu, jako např. *Moravská orlice* ze dne 8. 7. 1868.[33]

S blížícím se počátkem konání koncilu se znásobily komentáře v periodikách, které ne vždy seriózním způsobem informovaly své čtenáře, tak jako *Národní listy* ze dne 18. 11. 1869. Článek útočil na hierarchické papežství a dotýkal se tématu

---

30 Srov. JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*, s. 82.

31 Srov. SVOBODA, Rudolf. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 10-11.

32 Srov. „Zprávy zahraničné", *Národní listy*, 6.7.1868 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=7829071&picp=&idpi=13229720 (7.9.2011).

33 Srov. „Politické zprávy zahraničné", *Moravská orlice*, 8.7.1868 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=8186702&picp=&idpi=14826076 (7.9.2011).

neomylnosti. Papeže Pia IX. srovnával s Napoleonem III., neboť je dle názoru autora spojovala přítomnost blízké smrti a touha vykonat ještě něco velikého. Na koncil článek nazírá jako na pouť církevních knížat k smrtelnému lůžku hierarchického papežství. Vyhlášení neomylnosti viděl jako závěrečný kámen, poslední slovo, kterým se dovrší soustava duševního otroctví, vyhlášená neomylnost bude nápisem na náhrobním kamenu hierarchického papežství.[34]

Druhého prosince 1868 byli čtenáři *Národních listů* informování o budoucím průběhu zahájení koncilu: „Z Říma, 28. listopadu (Úřadní program komité) pro zahájení koncilu je již úplně znám. O sedmé hodině ráno se otcové koncilu v hořejší části basiliky shromáždí, očekávající příchod papežův, jenž o půl deváté vstoupí. Zpívající »Veni, Creator« odeberou se pak všichni ve velikém průvodu do dolejšího sálu basiliky; po té usadí se v poradní síni koncilu. Kardinál Patrizzi, druhý děkan svatého kollegia, bude tam sloužit velkou mši, načež msgr. Pasarelli, arcibiskup ikonský in partibus, míti bude zahajecí latinskou řeč. Všichni biskupové se po té jeden po druhém papeži představí, přijímajíce jeho požehnání. Biskup Fesaler ze sv. Hypolitu, sekretář koncilu, přečte pak dekret, jímž shromáždění se svolává, a konečně prohlásí papež koncil za zahájený.“[35]

Pět dnů před začátkem koncilu se *Národní listy* zaobíraly ve svém fejetonu tématem neomylnosti papeže. Tón fejetonu byl nesen, v některých jeho částech, ve velice proticírkevním duchu, místy až vulgárním. Útočil na jezuity, kteří byli těmi co „zpískali“ že měla být na koncilu prohlášena neomylnost papežova. Neomylnost byla v novinách zesměšňována, a pokládána za zbraň, kterou chtěli jezuité vládnout světem. Neomylnost vyvraceli tvrzením, že Petr nebyl nic víc než ostatní apoštolové, byl nestálejší ostatních, třikrát zapřel Krista, Kristus ho nazval „satanem“ a poukazovali na to, že sv. Petr v Římě vůbec nežil, tedy že papež, jako následovník Petrův, nemůže mít žádná zvláštní privilegia. Dále se autor článku zaobíral těmi papeži, kteří toužili být v církvi prvními, těmi, kteří toužili být více než jen biskupové, a vysvětluje, že papež jako nástupce Petrův nemá žádné historické opodstatnění. Uvedl různé skutky papežů, které

---

[34] Srov. „Dva nemocní“, *Národní listy*, 18.11.1869 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6603534&picp=&idpi=9427424 (7.9.2011).

[35] „Politické zprávy zahraničné“, *Národní listy*, 2.12.1869 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6603597&picp=&idpi=9427550 (7.9.2011).

byly zcela obecné a dal jim nálepku „neomylné“. Z duchu článku je možné vyvodit, že autor nepochopil a ani nechtěl pochopit, co v sobě neomylnost skrývá a čeho se dotýká.[36]

2.3.2 Reakce z katolického tisku

Časopis katolického duchovenstva přinesl svým čtenářům v roce 1868 obšírné pojednání, zpracované na základě pastýřského listu westminsterského arcibiskupa J. E. Manninga o důvodech svolání koncilu. První příčinou svolání koncilu byl, podle časopisu, *vnitřní stav církve*. Autor článku narazil na potřebu zreorganizovat církev ve spojení s novými poměry lidské společnosti. Druhý důvod nutnosti konání koncilu viděl ve změně *poměru jak svaté Stolice, tak i rozličných církví k světské moci jednotlivých zemí*. Kromě těchto vnitřních příčin se autor zaobíral také vnějšími příčinami, které spočívaly ve *stavu národů odtržených od jednoty Církve katolické* a možnosti opětovného sjednocení církve s Východem, Anglií a Německem. Pisatel neváhal uvést v článku také výsledky, které dle jeho názoru přinese ekumenický koncil. V první řadě vyjmenoval *zvýšení a posilnění vědomí jednoty a obecnosti v církvi*. V druhé řadě zdůraznil přínos koncilu ve *vzrůstu svobody církve ve veškerém oboru duchovní činnosti.* Další výsledek koncilu autor viděl v *usmíření jednotlivých vlád státních s církví katolickou*. Zisk koncilu očekával autor také ve *vzrůstu moci duchovní, jelikož se církev zevnitř oprostí od místních a národních příměšků, které ji zeslabují*. Koncil napomůže řešit v budoucnosti *nakládání s výsadami korunními (regalia), s apoštolskou legací v Sicílii, a s Organickými články ve Francii*. Poslední naději viděl ve *vzniku nového řádu a nového křesťanského světa.*[37]

Časopis katolického duchovenstva (dále *ČKD*) se ke svým čtenářům vrátil ještě jednou před započetím koncilu, a to v roce 1869 ve svém desátém ročníku. Dával do protikladu mravní a duchovní ideje, jež koncil přinese, s hořkými plody materialismu, jež *křičely do celého světa.* O programu koncilu ještě nebylo nic známo až na informace, které do světa vpustil francouzský časopis „*Civiltà cattolica*“. Ten

---

[36] Srov. „Stran té neomylnosti!“, *Národní listy*, 3.12.1869 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6603602&picp=&idpi=9427560 (7.9.2011).

[37] Srov. „Budoucí koncil oekumenický“. *Časopis katolického duchovenstva* ročník IX (svazek VII): 1868, s. 508-526.

informoval své čtenáře, že koncil bude jednat o vyhlášení dogmatu o neomylnosti a o dogmatu o Nanebevzetí Panny Marie. *ČKD* popisuje bouři, kterou způsobil výše uvedený článek v Evropě, a uvádí reakce některých francouzských biskupů. Největší ostrou protireakcí byla odpověď orleánského biskupa Dupanloupa, kterou *ČKD* nekomentuje. Zaobíral se oficiálními odpověďmi francouzských biskupů uvedených v časopisu *„Le français"*. Zde se snažili francouzští biskupové jemně vysvětlit debatované téma, ale nepouštěli se do hlubších úvah o neomylnosti papeže, neboť nebylo ani jisté, zdali se na sněmu bude toto téma probírat. Spíš se snažili ukázat postavení a pravomoci biskupského úřadu. Na prvním místě viděli úkol církve ve vedení duší k věčné spáse a ne v užívání duchovní moci ke změně způsobů lidských vlád.[38]

Katolický týdeník *Blahověst* (časopis založený Václavem Štulcem roku 1847) uvádí svůj komentář k vyhlášení koncilu dne 15. 1. 1869: „…Ale nespí Pán, nýbrž bdí nad církví svou v osobě náměstka svého, Sv. otce, ač veletísněného v Římě, *papeže Pia IX*. Tenť uváživ nebezpečí církvi hrozící, z vnuknutí Božího, tak věříme, uchopil se zbraně, která vždy pomohla k odražení útoků nepřátelských na lodičku Kristovu, po čemž pak nastalo »*utišení veliké*«, poněvadž ji vedla mocnost *Ducha svatého*. Svatý otec ohlásil 29. června, na den sv. ap. Petra a Pavla r. 1868, slavně všeobecný sněm církevní a určil k němu den 8. prosince 1869, slavnost Neposkvrněného početí bl. Rodičky Boží, Panny Marie…"[39]

2.4 Průběh koncilu

Episkopát světové církve už před zahájením koncilu byl rozdělen na dva směry. Na ty, co očekávali zdar církve silnějším zdůrazněním její autority, a na ty, co si přáli výklad vedený v dialogu tohoto nároku na autoritu. Vytvořila se tak většina, která smýšlela v autoritářsky centralistických kategoriích, a menšina, která se snažila zmírnit

---

[38] Srov. „Budoucí sněm církevní a francouzští biskupové." *Časopis katolického duchovenstva* ročník X (svazek IV): 1869, s. 304-310.

[39] „Všeobecný sněm církevní nejblíže příští", *Blahověst*, 15.1.1869 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=4016770&picp=&idpi=4999717 (7.9.2011).

strohý nárok na autoritu církve. Většina biskupů očekávala od vyjasnění učení o papežské neomylnosti automatický vzrůst věrohodnosti.[40]

2.4.1 Zahájení koncilu

Zahájení sněmu se konalo dne 2. 12. 1869 v Sixtinské kapli, kde měl papež slavnostní promluvu. K veřejnému zahájení došlo 8. 12. na prvním veřejném zasedání ve chrámu svatopetrském, kde byly otcům koncilu rozdány písemné předlohy jednání, tzv. schémata.

Počtem přítomných biskupů předčil První vatikánský koncil všechny koncily dřívější. Z počtu asi 1 050 katolických biskupů ve světě se koncilu zúčastnilo 774. Přišli ze všech pěti světadílů: 146 z anglosaských zemí, asi 30 ze Střední a Jižní Ameriky, tedy z krajin, které v Tridentu nebyly vůbec zastoupeny; 40 z Německa a Rakousko-Uherska, 50 bylo Východňanů. Pouze Rusko odepřelo svým katolickým biskupům výjezd. Ekumenický charakter byl patrnější než kdy předtím.[41] *Národní listy* z 19. 12. 1869 uvádějí počty následující: „Z Říma, 14. prosince. Dnes uveřejněn úřadní seznam všech doposud v Římě přítomných účastníků sněmu církevního, dle něhož ze 1 044 oprávněných sněmovníků již 765 se dostavilo; 282, mezi nimiž 274 biskupů a arcibiskupů do dneška chybí. Z přítomných pak je 51 kardinálů, 9 patriarchů, 653 primatů, arcibiskupů a biskupů, 21 infulovaných opatů a 28 generálů rozličných řádů.“[42]

Velice jednostranný a neobjektivní pohled na zahájení koncilu přinesly *Národní listy* publikované 10. 12. 1869. V první řadě je v článku vyjmenováváno celé procesí hierarchie, které koncil zahájilo. Dále autor komentuje oděv, zpupnost účastníků koncilu a celkový přepych, který scéna při zahájení nabídla. Toto vše dává do kontrastu s osobou Ježíše a potřebami církve a vidí to jako zohavení ideálů Ježíšových. Již dopředu počítá s tím, že z koncilu nevzejdou žádná rozhodnutí, která by byla pro církev aktuálně potřebná. Důvod vidí v tom, že se na koncilu nesešli obhájci současného cítění, myšlení a vědění, ale pouze nejvyšší kněžstvo, které je samo vinno porušeností církve. Ježíš nebyl zakladatelem dogmat ani strůjcem symbolů, ale tvůrcem nového ducha ve

---

[40] Srov. CONZEMIUS, Viktor. 1995. „První vatikánský koncil – dnešní pohled“ *Teologické texty* 6: s. 2-4.

[41] Srov. JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*, s. 87.

[42] „Politické zprávy zahraničné“, *Národní listy*, 19.12.1869 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6603687&picp=&idpi=9427730 (7.9.2011).

světě a proto jediná cesta k nápravě Církve může být v navrácení se k evangeliu, ne cesta koncilu.[43]

2.4.2 Pokračování koncilu s důrazem na neomylnost papeže

Koncil mohl skutečně rozvinout svou činnost v roce 1870, když se po přípravných formalitách v prosinci předchozího roku dal do pohybu. Týdně byly konány 2 až 3 kongregace.[44]

Po pěti měsících, kdy koncil byl již v plném proudu, informoval *ČKD* své čtenáře o průběhu koncilu následovně: Nejdříve podrobně uvedl opatření v jednacím řádu a pak se soustředil na otázku, která vzbudila největší pozornost katolického světa, a to *de personali infallibilitate summi Pontificis* (o neomylnosti papeže římského). Autor článku psal o několika skupinách, jež se na koncilu vytvořily podle názoru na neomylnost papeže. V první skupině, která byla pro vyhlášení neomylnosti za dogma, uvedl pisatel ještě další podskupiny, které se lišily ve formulaci dogmatu. Oproti této většině (400 biskupů) stála menšina v počtu 137 biskupů, která se vyslovila pro to, aby infallibilita osobní nebyla prohlášena za dogma, neboť dle jejího názoru tomu odporovaly historické události a výroky Svatých otců. Kardinálem Rauscherem vypracované *Pro memoria* podepsali také kardinál-arcibiskup pražský, arcibiskupové z Vídně, Olomouce, Bamberka, Mnichova, téměř všichni biskupové z Rakous, Uher a Německa a biskup Budějovický. Na dalších stránkách se autor rozepisuje o konkrétních publikacích, které vyšly na podporu názoru proti subjektivní neomylnosti papeže. Je také uvedena *Causa Honorii Papae* (od biskupa Hefele z Rottenburgu), která vysvětluje kauzu papeže Honoria, který dle autora mluvil *ex cathedra* a dopustil se hereze.[45] Otázka papežské neomylnosti byla tak na mnohých místech velice diskutována a byly kvůli ní rozpoutávány vášnivé debaty.

Podle Eugena Cecconiho nemělo vůbec dojít k definici papežské neomylnosti. Teprve na žádost biskupů měla být tato otázka zařazena na pořadí jednání. A

---

[43] Srov. „Koncil“, *Národní listy*, 10.12.1869 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6603636&picp=&idpi=9427628 (7.9.2011).

[44] Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 61.

[45] Srov. „Oekumenický sněm ve Vatikáně“. *Časopis katolického duchovenstva* ročník XI (svazek III): 1870, s. 215-223.

skutečnost, že do schématu „De Ecclesia“ byla zařazena 4. hlava o neomylnosti magisteria římského papeže, způsobila cílevědomá práce hlavních činitelů majority sněmu; jsou to arcib. Manning, arcib. mechlinský Deschamps, jehož skvělou práci „*L'infallibilité et le Concil général*“ chválil sám Pius IX. ve svém dopise autorovi, dále biskup řezenský Sénestrey, kteří byli nekompromisními zastánci nutnosti prohlášení dogmatu. Již 28. 1. 1870 podali petici podepsanou 400 biskupy Sv. otci, aby dogmaticky byla definována neomylnost papežská. V žádosti své (*postulatum*) uvedli také důvody vhodnosti definice. Kdyby „členové majority nebyli s neúnavnou vytrvalostí trvali na splnění své petice, nebyla by neomylnost projednávaná.“[46]

Národní listy informují své čtenáře 10. 1. 1870 následovně: „Členové ultramontánní frakce na koncilu sepsali a podpisují petici, v níž se žádá, aby koncil usnesl se o neomylnosti papežově. Jest pochybno, seberou-li více 200 podpisův. Jest jisto, že papež jen pak ponukne otázku o neomylnosti, bude-li jí mravní většina hlasův zabezpečena. Petice pokládati se bude jen za poctu Sv. otci projevenou.“[47]

Taktéž další česká sekulární periodika přinášela úvahy ohledně papežské neomylnosti svým čtenářům ve většině případů s negativním postojem, tak jako *Pražský deník* z 2. 2. 1870: „Dr. Schulte, profesor církevního práva na pražské universitě a jeden z nejčelnějších vykladačů církevních předpisů, prohlásil se též rozhodně proti nauce o neomylnosti papežově. Stalo se to v literárním bohosloveckém listu, jenž v Bonnu vychází. V tomto listu hájí Schulte nejdříve náhled svůj, že má též ohled vzat býti k víře světských osob, obzvláště u nás, kde laikové sami kaštany z pece vybírati a církvi postavení její připravovati museli. O nauce samé vyslovil se, že jest dokázáno: 1. že papežové vícekráte pro odpadlictví, ať již s právem neb bezprávně, od všeobecných sněmů odsouzeni byli a papežové to uznali; 2. že papežové byli sesazováni; 3. že papežská rozhodnutí byla sněmy církevními zkoumána a papeži odvolávána; 4. že odedávna bylo všeobecným náhledem, že papežové mohou býti souzeni i odsouzeni; na příklad, proč by se byl papež Řehoř VII. přísahou z podezření nevěry očisťoval? – Neomylnost, praví profesor Schulte dále, jest vlastnost, která vše lidské převyšuje. Ta nemůže než jenom působením Božským udělena býti, neboť lidské prostředky jako

---

[46] Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 61

[47] „Telegramy Národních listů“, *Národní listy*, 10.1.1870 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6900577&picp=&idpi=10436237 (7.9.2011).

poptávání se a obezřetnost nejsou nic nadpřirozeného. Papež ale co stvoření lidské neobdržel jiného posvěcení než každý jiný biskup, a papežem se stává jenom proto, že sídlo jeho biskupské jest sídlem nástupců Petrových. Kdyby pak se přijalo, že Petr nebyl naposled biskupem v Římě, zůstala by svrchovanost papeže pouze přijatým skutkem, který by také změněn býti mohl.“[48]

2.4.2.1 Téma papežské neomylnosti před konáním koncilu

Již několik let před konáním koncilu probíhaly debaty o otázce neomylnosti papeže, a to přímo v církvi, ale i mimo ni. Diskuse se vedly především v novinách a zasáhly také do evropské politiky. Názory se různily. Ultramontanisté (především ve Francii) viděli v neomylném papežství záruku mravnosti a řádu (Josef de Maistre), a proto požadovali, aby byla vyhlášena papežova neomylnost, když bude pronášet výroky „ex cathedra“; jiní volali po otevřenosti církve světu a po její demokratizaci (F. R. de Lamenais). Vyskytly se také extrémní názory, aby se neomylnost papeže vztahovala na vše, co kdy papež prohlásí nebo napíše (Louis Veuillot). Že papežská neomylnost v historii nikdy neexistovala, dokazoval Ignaz von Döllinger, uznávaný církevní historik. Ten také s postupem času stále ostřeji napadal papežovo postavení a jeho autoritu v církvi. Vlna odporu se zvedla také v nejvyšších politických kruzích, na což reagovali mnozí biskupové naléháním na papeže, aby na koncilu tuto otázku neprojednával a nechal její řešení na vhodnější dobu. Papež vyhověl žadatelům a otázka neomylnosti byla stažena z jednání koncilu.[49]

2.4.3 Znovunastolené téma o papežské neomylnosti na koncilu

V rámci schématu „O církvi Kristově“ byla projednávána otázka papežské neomylnosti od 9. května 1870. Konalo se 37. zasedání generálního shromáždění, bylo předneseno mnoho argumentů pro a proti. Vzhledem k tomu, že veřejné mínění bylo obráceno proti církvi, považovali mnozí za nevhodné vyhlásit papežskou neomylnost jako dogma, i když sami proti nebyli. Poukazovali na problémy, které by vyhlášení mohlo církvi přinést. V předběžném hlasování 13. července 1870 se 451 hlasujících

---

[48] „Proti neomylnosti papežově“, *Pražský deník*, 2.2.1870 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=7127315&picp=&idpi=11051482 (7.9.2011).

[49] Srov. SVOBODA, Rudolf. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 12-13.

vyjádřilo pro definování neomylnosti, proti bylo 88 a 62 souhlasilo podmíněně. Při závěrečném hlasování 18. července 1870 byla schválená konstituce *Pastor aeternus* 533 hlasy. Konstituce obsahovala nauku o primátu a neomylnosti papeže. Dva biskupové hlasovali proti. Ti, kteří nesouhlasili s vyhlášením tohoto dogmatu, odjeli s papežovým dovolením z Říma, neboť nechtěli v práci na jeho definování překážet. Jednalo se celkem o 55 biskupů, mezi nimiž byli také zástupci z Čech.[50] Atmosféru při vyhlášení může dokreslit úryvek z časopisu *Pražský deník* z 21. 7. 1870: „Den jest strašně bouřlivý. Slavné hlasování o neomylnosti bylo o poledni skončeno: Pětset třiatřicet biskupů řeklo: placet (souhlasím), stosedmadvacet bylo zaznamenáno co nepřítomných, jenom dva řekli: non placet (nesouhlasím) a sice jeden Italián a jeden Amerikán. Prohlášení nauky stalo se při hřmění a blesku při provolávání: ať žije! v sněmovní síni a chrámu. Papež zapěl *Te Deum* (Tě Bože chválíme) a lid volal opět: Ať žije!“[51]

Protože 21. července 1870 vypukla německo-francouzská válka, musel být koncil ukončen. Francouzská posádka, která od roku 1849 chránila papežský stát, se stáhla do Francie a velmi brzy poté byl Řím obsazen piemontským vojskem, což znamenalo nejen přerušení (dnes víme, že praktické ukončení) koncilu, ale v důsledku i zánik papežského státu.[52]

3 Učení koncilu – Pastor aeternus

Dogmatická konstituce o Kristově církvi *Pastor aeternus* byla schválena na IV. zasedání 18. července 1870. Skládá se celkem ze čtyř kapitol, z nichž formulaci o neomylném učitelském úřadu římského velekněze je věnovaná kapitola čtvrtá. Její znění je následující:

> „Tento svatý stolec vždy tvrdil, stálá církevní praxe potvrzuje a samy ekumenické koncily vyhlásily (především ty, na kterých se sešly Východ se Západem v jednotě víry a lásky), že v tomto apoštolském primátu, který v celé církvi zastává římský velekněz jako nástupce představeného apoštolů Petra, je obsažena také nejvyšší moc učitelského úřadu.
>
> Otcové čtvrtého Konstantinopolského koncilu se drželi vzoru předků a vydali toto slavnostní prohlášení: Počátkem spásy je zachovávat pravidla

[50] Srov. SVOBODA, Rudolf. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 13.

[51] „Přehled politických událostí“, *Pražský deník*, 21.7.1870 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=7128480&picp=&idpi=11053812 (26.3.2012).

[52] Srov. SVOBODA, Rudolf. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 13.

správné víry… A protože nelze pominout slova našeho Pána Ježíše Krista: *Ty jsi Petr-Skála-, a na té skále zbuduji svou Církev* (Mt 16, 18), je toto, co bylo řečeno, potvrzeno následným děním. V apoštolském stolci totiž byla katolická víra vždy zachována neposkvrněná a posvátná nauka byla oslavena. Nechceme se odloučit od této víry a nauky. Doufáme, že si zasloužíme být v jednom společenství, které vyjadřuje apoštolský stolec a ve kterém je neporušená a pravá síla křesťanského náboženství.

V souladu s druhým Lyonským koncilem Řekové vyznali: Svatá římská církev má nejvyšší a plný primát a prvenství v celé všeobecné církvi. V pravdě a pokoře si je vědoma, že tento primát s plností moci přijala od samotného Pána ve svatém Petru, který je knížetem čili hlavou apoštolů a jehož nástupcem je římský velekněz. A tak jako je římská církev přede všemi ostatními povinna bránit pravdu víry, tak také, vyvstanou-li nějaké otázky ohledně víry, mají být rozhodnuty podle jejího úsudku.

A konečně Florentský koncil definoval: Římský velekněz je pravý zástupce Krista, hlava celé církve a otec a učitel všech křesťanů. Jemu byla ve svatém Petru předána naším Pánem Ježíšem Kristem plná moc pást, řídit a spravovat celou církev.

Aby dostáli svému pastýřskému úřadu, vynakládali Naši předchůdci vždy neúnavné úsilí, aby spásné učení Pána proniklo ke všem národům země. Se stejnou péčí bděli nad tím, aby tam, kde bylo přijato, bylo také zachováno pravé a čisté. A proto církevní představení celého světa, jak jednotlivě, tak shromážděni na synodách, navazovali na trvalý církevní obyčej a starobylé pravidlo, podle něhož mají být apoštolskému stolci předkládána hlavně ta nebezpečí, která se objevila v záležitostech víry, aby se chyby ve víře napravily především tam, kde víra nesnese narušení.

Římští velekněží však podle okolností definovali, že se má zachovávat to, o čem s Boží pomocí poznali – buď svoláním ekumenických koncilů, nebo zjištěním mínění církve rozptýlené po světě (a to buď prostřednictvím synod, nebo nějakým jiným způsobem, který jim poskytla Boží prozřetelnost) –, že je v souladu se svatými Písmy a apoštolskými tradicemi.

Duch svatý totiž nebyl Petrovým nástupcům přislíben proto, aby skrze jeho zjevení odhalili novou nauku, nýbrž proto, aby s jeho pomocí svatě střežili a věrně vykládali zjevení předané apoštoly čili poklad víry. Jejich apoštolskou nauku přijímali všichni ctihodní otcové a ctili a následovali svatí pravověrní učitelé. Velmi dobře věděli, že stolec svatého Petra zůstane vždy prost každého omylu podle božského slibu našeho Pána a spasitele, který dal nejpřednějšímu ze svých učedníků: *Já jsem však za tebe prosil, aby tvá víra neselhala, a ty, až se obrátíš, buď posilou svým bratřím* (Lk 22, 32).

Toto charisma pravdy a nikdy nekolísající víry bylo Bohem svěřeno Petrovi a jeho nástupcům na tomto stolci, aby svůj vznešený úřad zastávali ke spáse všech; aby jejich prostřednictvím bylo celé Kristovo stádce vzdáleno od jedovatého pokrmu omylu a bylo živeno stravou nebeské nauky; aby odstraněním příležitostí k rozkolu byla celá církev zachována jednotná a spočívajíc na svém základu zůstala pevně stát proti branám podsvětí.

> Ale právě v této době, kdy je co nejvíc zapotřebí spásonosné účinnosti apoštolského úřadu, se najdou mnozí, kteří jeho autoritu zlehčují. Proto soudíme, že je naprosto nezbytné slavnostně vyhlásit výsadu, kterou jednorozený Boží Syn spojil s největším pastýřským úřadem.
>
> A tak se věrně držíme tradice předávané od počátku křesťanské víry a ke slávě Boha, našeho spasitele, a k povznesení katolického náboženství a spáse křesťanského lidu se souhlasem posvátného koncilu učíme a definujeme jako božsky zjevené dogma:
>
> **Když římský velekněz mluví «*ex cathedra*» (tj. když svou nejvyšší apoštolskou autoritou z úřadu pastýře a učitele všech křesťanů definuje nauku víry nebo mravů, která má být zachovávána celou církví), pak disponuje – díky pomoci, která mu byla přislíbena ve svatém Petru – onou neomylností, jíž chtěl božský Vykupitel vybavit svou církev při definování nauky víry nebo mravů. Proto jsou takovéto definice římského velekněze samy ze sebe – nikoli na základě souhlasu církve – nezměnitelné.**
>
> **Jestliže se někdo – Bůh nedopusť – opováží odporovat této Naší definici: a.s.“**[53]

Počáteční obavy z možného zneužití vyhlášeného dogmatu se nenaplnily. V žádném případě nedošlo k „předogmatizovávání,“ jehož se mnozí obávali. Jak je patrné z textu čtvrté kapitoly konstituce, papež není neomylný všude a za všech okolností. Podmínkou neomylnosti je, aby římský velekněz mluvil *„ex cathedra“* (tj. když svou nejvyšší apoštolskou autoritou z úřadu pastýře a učitele všech křesťanů definuje nauku víry nebo mravů, která má být zachovávána celou církví). Při bližším pohledu to znamená následující: papež musí mluvit jako nejvyšší učitel universální církve a ne jako soukromá osoba. Pokud mluví jako soukromá osoba, není vybaven darem neomylnosti. Předmět vyhlášení se musí týkat otázek víry nebo mravů. Netýká-li se jich nauka, nelze ji pokládat za neomylnou. Papež musí mluvit ze své nejvyšší apoštolské autority, tj. musí mít úmysl s konečnou platností nauku vyhlásit. Vyhlašovaná nauka musí být závazná pro všechny věřící, což musí být z formulace nauky zřejmé, jinak nejde o neomylnou nauku.[54]

---

53 „Dekrety I. vatikánského koncilu“. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 93-97.

54 Srov. PAVELKOVÁ, Martina. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 51-52.

4 Odezva koncilu

4.1 Papežská neomylnost a české duchovenstvo

Ohlédnutí se za koncilem s trochu bolestným pohledem podává *ČKD* v článku *Sněm Vatikánský.* Naděje, které byly vloženy do koncilu, nebyly dle autora zcela naplněny. Veškerá pozornost v článku je soustředěna na vyhlášení neomylnosti papeže. Pisatel vypočetl biskupy patřící k menšině, která byla proti vyhlášení dogmatu. Uvedl jména jako: Schwarzenberg, Rauscher, Mathieu, Fürstenberg, Jirsík, Strossmayer, Dupanloup, Hefele, Darboi, Simor, Ketteler. Autor ponechal na Bohu samém, aby posoudil, zdali to byl čin sloužící blahu církve. Naději vložil do biskupů českých, že tak jako oni byli proti vyhlášení dogmatu, nebudou vyžadovat a nutit, aby se „doma" z kazatelen toto hlásalo, odvolávaje se na zvyk církve, že jedině pokud se shodnou všichni biskupové ve spojení s papežem, může být dogma prohlášeno a tato podmínka, dle autora, splněna nebyla. Autor porovnával I. vatikánský sněm se sněmem Tridentským. V Tridentském koncilu viděl větší důkladnost ve sněmovních jednáních, díky dogmatu byl na Tridentu sjednán pokoj, ustálilo se učení víry proti bludařům, kdežto na Vatikánu bylo za článek víry prohlášeno jedno nejisté učení. Tím se vzňal oheň rozepří. Čeští biskupové se netajili velkými obavami, že toto dogma zapříčiní v jejich zemi u věřících otřes svědomí, neboť budou vnitřně zmítáni nepokojem. Autor předvídal reakce českého duchovenstva a věřil, že se přidrží metropolity a svého primase.[55]

Nejdiskutovanější osobou z řad českého duchovenstva, která se zúčastnila I. vatikánského koncilu, byl bezesporu český metrolita kardinál Bedřich Schwarzenberg, a v menší míře pak budějovický biskup Jan V. Jirsík. Již před konáním koncilu arcibiskup pražský zaslal věřícím pastýřský list, aby je informoval o budoucím koncilu a vysvětlil důvod sv. Otce ke svolání koncilu. Spolu se svými sufragány (biskupy, kteří mu byli podřízeni) sestavil důležitý dokument *Desideria Patribus Concilii Oecumenici proponenda*, ve kterém uváděl, jaké by měly být úkoly koncilu. Výslovně desideria žádají, aby nebyla prohlašována nová dogmata. Na sněmu se

[55] Srov. „Sněm Vatikánský". *Časopis katolického duchovenstva* ročník XI (svazek V): 1870, s. 391-392.

rozhodně postavil do čela tzv. minority, která byla proti definování neomylnosti. První řeč pronesl v generální kongregaci 14. ledna 1870 jako první řečník o návrhu *„schematu de episcopis“*. Dvacátého druhého března pronáší druhou řeč a třetí, tu nejdůležitější, ve které se jednalo o osobní neomylnost papeže, pak 18. 5. 1870. Největší nebezpečí ve vyhlášení neomylnosti viděl kardinál v tom, že jak pro věřící, tak pro nevěřící vznikne veliké zlo. Věřící budou v nitru více zmateni než uklidněni, nevěrci získají nové téma pro pomluvy a posměšky. Světské vlády nepřátelské vůči církvi omezí svobodu církve a potlačí její práva. Představení diecésí budou muset podstoupit velmi nepřátelský zápas a jejich autorita bude pokořena a pošlapána. Kardinál Schwarzenberg kladl účastníkům koncilu otázku po důvodu definování neomylnosti dogmatem. On důvod k vyhlášení postrádal. Ve vyhlášení viděl záminku pro nepřátele katolické víry ke svádění vlažných z cesty víry. Kardinál Schwarzenberg uvedl příklad českého národa, který byl zmítán různými politicko-národními hnutími, které usilovaly o to, aby se Svatá stolice stala pro něho odpornou. Tato hnutí v novinách, divadlech a knihách přesvědčovala český národ, že svobody a spásy lze dosáhnout jedině rozlomením pout, která ho pojí s římskou stolicí. Přání kardinálovo bylo, aby otázka neomylnosti byla vzata z pořadu jednání, a to z důvodu oportunity, a usiloval alespoň o oddálení dogmatizace. Kardinál Schwarzenberg se jako první podepsal v dopise 55 prelátů menšiny, v němž zdůrazňují papeži Piu IX. svůj odmítavý postoj k vyhlášení dogmatu. Nezúčastnil se veřejného hlasování ve Vatikánu dne 18. 7. 1870. Ještě před svým odjezdem z Říma byl přijat Svatým otcem. Bylo těžké pro kardinála vyhlásit ve své zemi dekrety I. vatikánského sněmu. Učinil tak po taktním vybídnutí biskupa Jirsíka v lednu 1871.[56]

Dalším zástupcem českých biskupů na koncilu byl vlastenec, budějovický biskup Jan Valerián Jirsík, který proslul svými úžasnými a odvážnými podniky ve své diecézi, jež vyžadovaly statisícové náklady. Nikdy nevyslovil svůj názor na koncilu tak jako jeho metropolita, ale že zastával názor menšiny, to je možné doložit jeho podpisy na všech jejich protestních listech. Tak jako kardinál Schwarzenberg a moravský arcibiskup olomoucký Fürstenberg měl biskup Jirsík stejný názor na nevhodnost prohlášení neomylnosti. Nebyl proti dogmatu samému, ale proti jeho prohlášení, neboť se obával zmatku, který způsobí v zemi, která byla zamořena husitstvím. Využil

[56] Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 81-117.

všeobecného dovolení papeže a vrátil se domů ještě před veřejným hlasováním, proto chybí jeho podpis mezi ostatními 55 členy menšiny. V jeho dalších počinech, dopisech a pastýřském listu lze jednoznačně vyvodit jeho oddanost Svatému otci a jeho pravověrnost.[57]

Z řeholního společenství byl na koncilu přítomen opat strahovského kláštera J. J. Zeidler, který taktéž zastával názory menšiny. Ten ovšem v Římě roku 1870 ještě před slavnostním hlasováním zemřel. Jeho spolubratr, pražský profesor Salesius Mayer, byl teologickým poradcem kardinála Schwarzenberga na Vatikánském sněmu. Jeho brožurka *De personali infallibilitate summi Pontificis* patřila na sněmu mezi nejznámější (nejsem si jist zda jsem to od Kubalíka správně pochopila). Předpokládá se, že i řeči kardinála Schwarzenberga byly, po stránce teologické, redigovány Salesiem Mayerem.[58]

Politicko-národní situace v českém národě způsobila, že zástupci českého duchovenstva měli oprávněné obavy z vyhlášení neomylnosti dogmatem. Neutěšené poměry, silná protiřímská nálada je nutily, aby hájili stanoviska proti a snažili se oddálit vyhlášení do doby pro český národ klidnější a vyrovnanější. Obavy českého kléru se naplnily, rakouská vláda zrušila konkordát, lidé vystupovali z církve, psaly se útočné protiřímské a proticírkevní články, katolický lid v situaci po vyhlášení dogmatu nacházel od svých nevěřících sousedů posměšky a pokoření.

4.1.1 Starokatolická církev

Nejsilnější opozice proti dekretu *Pastor aeternus* byla v Německu, a to pod vedením církevního historika Ignáce Döllingera. Tato opozice dala vzniknout skupině, která se zformovala do starokatolické církve (sám Döllinger se však k nové církvi nepřipojil a varoval před rozkolem).[59]

Hlavní námitkou této skupiny bylo to, že konstituce protiřečila dějinám, že učení a historie katolické církve byly v rozporu s konstitucí. Němečtí profesoři teologie se shromáždili v srpnu roku 1870 v Königswinteru. Zde došlo k útokům proti závěrům

---

[57] Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 117-126.

[58] Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 127-132.

[59] Srov. ŠEBEK, Jaroslav. „První vatikánský koncil v souvislostech doby“ *Katolický týdeník* č.29: 2000, ročník XI: s. 2.

Vatikánského koncilu. Za významnější je považováno shromáždění 27. 8. 1870 v Norimberku, kde kromě teologů byli také kněží a laici. Mezi profesory byl také rada pražského církevního soudu Dr. J. Schulte. 22.–24. září 1871 se v Mnichově konal I. všeobecný katolický kongres, jehož se zúčastnilo asi 300 delegátů. Z dohodnutého programu bylo vidět, jakou cestou se starokatolická církev vydala. Nebylo přijato dogma o neomylnosti papeže (papež není jediným nositelem autority), usneslo se, že katolická církev potřebuje reformu (přiznává se spojení s utrechtskou církví), je vyjádřena naděje na spojení s církví pravoslavnou, je uvedena nutnost vzdělávat vlastní kněze, bojovat proti ultramontanismu, zachovat občanskou svobodu (za viníka neutěšeného stavu byl označen jezuitský řád) a byl vznesen požadavek na církevní majetek. K dalším rozhodnutím na následujících setkáních starokatolické církve patřilo: volba vlastního biskupa (byl jim zvolen vratislavský profesor J. H. Reinkens 4. 6. 1873), bylo ustanoveno církevní zřízení (jako nejvyšší orgán byla zvolena synoda), latina byla nahrazena mateřským jazykem, byla zrušena ušní zpověď a postní praxe, omezily se církevní svátky, zavedla se veřejná zpověď a zdobrovolnil se celibát duchovenstva.[60]

Byla vytvořena řada starokatolických církví, které v roce 1889 založily Utrechtskou unii. Na českém území vzniklo starokatolické biskupství ve Varnsdorfu v roce 1874 a jejím prvním biskupem byl Alois Pašek.[61]

Uznání starokatolíků ze strany habsburské monarchie trvalo několik let. Nejdříve vláda považovala starokatolické hnutí za vnitřní záležitost katolické církve. Požadavky, které starokatolíci vznesli, nemohly být splněny, dokud oficiálně starokatolíci nevystoupili z církve. Nebyly jim z počátku uznány žádné veřejné úkony (vedení křestních, oddacích, úmrtních matrik) ani uzavírání manželství. Až v květnu 1874 byly schváleny zákony upravující vztah katolické církve a jiných náboženských společností vůči státu. Ty by se ovšem na starokatolíky vztahovaly, pokud by z katolické církve vystoupili. Na to ovšem zástupci starokatolické církve nechtěli přistoupit. Jednání mezi státem a starokatolíky pokračovalo do roku 1877, kdy bylo uznáno *starokatolické náboženské společenství*. Co se týká věrouky, starokatolíci odstranili odpustky, uctívání svatých a obrazů, bylo zakázáno vzývání svatých, odstraněny prosebné průvody a poutě. Dále starokatolická teologie odmítala rovnost

---

60 Srov. LÉBLOVÁ, Marta. *Církev-sekularizace-nacionalismus*, s. 51-55.

61 Srov. PALA, Josef. „Starokatolická církev“ *Katolický týdeník* č.36: 1995, ročník VI: s. 4.

mezi Písmem a Tradicí. Byla odmítána účast Matky Boží na díle vykoupení, stejně jako bylo odmítnuto dogma o Neposkvrněném početí Panny Marie a o Nanebevstoupení Panny Marie. Starokatolíci uznávali všech sedm svátostí, ale odmítli pojetí transsubstanciace. Starokatolíci netoužili zpočátku po odtrhnutí se od Říma, ale praxe, kterou zavedli, tuto touhu jasně zmařila.[62]

V devadesátých letech minulého století bylo na českém území asi 3 000 věřících ve svých šesti farnostech (Varnsdorf, Praha, Desná v Jizerských horách, Jablonec nad Nisou, Šumperk a Brno).[63]

Propast se mezi starokatolickou církví a církví římskokatolickou ještě rozšířila, když bylo umožněno svěcení žen. Tolerantně se starokatolická církev staví také k potratům a antikoncepci.

4.2 Reakce českých katolíků

Z četných reakcí v tisku lze jednoznačně usuzovat, že česká inteligence i lid sympatizovali s opozicí (menšinou). S podobnými názory se setkáváme také mezi praktikujícími katolíky, kteří se ovšem lišili důvodem své opozice. Dle jejich přesvědčení nešlo tak jako u sekulární společnosti k nenávisti vůči Římu, jenž byl obrazem toho, kdo svazuje svobodný lid a zatemňuje lidského ducha, ale byly to hlavně důvody oportunity, jež vedly k jejich přesvědčení.

Postoj českých katolíků dokládají dvě rezoluce vůči prohlášení dogmatu o papežské neomylnosti. První takováto rezoluce vznikla ze shromáždění katolického lidu v počtu asi 25 000 v září 1869 u Malína. Výsledkem byla prosba zaslaná českému episkopátu, aby biskupové na očekávaném sněmu nevyhlašovali dogma. Důvodem byla silně narůstající náboženská lhostejnost v českém národě, která by v případě prohlášení dogmatu ještě zesílila. Autoři rezoluce se také velmi obávali otřesu jednoty církve a vyvolání nebezpečných sporů. Druhou v pořadí byla Rezoluce vodňanská z 3. 1. 1870, již vodňanští katolíci zaslali svému biskupovi do Budějovic. Vyjadřují tak souhlas s Malínskou rezolucí. Naději viděli v národní církvi, národním duchovenstvu, celibát si přáli zrušit a místo latiny při bohoslužbě užívat jazyk český. Obecně český katolický lid vyjádřil podporu svému metropolitovi. *Katolická beseda* zaslala pozdrav kardinálu

---

62 Srov. LÉBLOVÁ, Marta. *Církev-sekularizace-nacionalismus*, s. 52-77.

63 Srov. PALA, Josef. „Starokatolická církev“ *Katolický týdeník* č.36: 1995, ročník VI: s. 4.

Schwarzenbergovi do Říma. Rokycanští voliči poslali do Říma 5. 7. 1870 svému kardinálovi a také diakovarskému biskupovi Štrossmayerovi díky a souhlas s jejich bojem proti prohlášení.[64]

S krátkým časovým odstupem se k otázce neomylnosti vyjadřuje ve svém rozsáhlém díle *Důkazy pro úřadnou neomylnost papežovu* profesor bohosloví a rada biskupské konzistoře v Českých Budějovicích Dr. Jan Nep. Turner. Jeho skoro devadesátistránkové dílo z roku 1872 předkládá důkazy neomylnosti papeže, tak jak byly vnímány po staletí v církvi. V celkem devíti kapitolách je na neomylnost papeže nahlíženo z různých úhlů pohledu od důkazů z Písma svatého, tradice církve, svědectví svatých, z pohledu obecných sněmů až po jeho slavnostní vyhlášení na sněmu Vatikánském. Stručněji Dr. Turner komentuje situaci přijetí dogmatu církevními představiteli. Dle jeho informací bylo dogma přijato skoro všemi biskupy katolického světa, mezi nimiž uvádí také biskupa Hefeleho, biskupa Štrossmayera a Mareta. Jako vzor biskupa, který svým diecezánům vysvětlil důvody toho učení, aby předešel jejich svedení z cesty, uvádí J. V. Jirsíka, biskupa budějovického. Doslovně uvádí části jeho pastýřského listu z 6. ledna 1872. Papeže označuje biskup Jirsík za nejvyšší viditelnou hlavu, která všechny vespolek váže a spojuje. Církev je postavena pod stráž a ochranu Ducha svatého, aby se nikdy od pravdy Boží neodchýlila. Nejvyšší správa církve byla odevzdána svatému Petrovi a v něm všem jeho nástupcům, jimiž jsou římští biskupové. K zamyšlení uvádí biskup Jirsík všechnu řeč Krista k Petrovi a nechává na čtenáři, aby posoudil, co z toho pro církev pramení. Jednoznačně pak potvrzuje, že pokud papež mluví z nejvyššího svého úřadu jako pastýř a učitel všech a když z této pozice vykládá nějaké učení víry nebo mravů, je opatřen pomocí Boží, je pod stráží Ducha svatého, a proto nemůže bloudit. Dar neomylnosti slouží církvi k tomu, aby církev nikdy nevypadla z pravého Božího učení a aby víra nikdy nebyla znečištěna a porušena. V závěru svého díla Dr. Turner prosí Boha o milost pro ty, kteří učení o neomylnosti nepřijali.[65]

---

64 Srov. KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*, s. 132-137.

65 Srov. TURNER, Jan Nep. *Důkazy pro úřadnou papežskou neomylnost*, s.82-88.

4.3 Recepce v sekulární společnosti monarchie

Po vyhlášení dogmatu vzrostly komentáře v tisku k této události a k událostem, které následovaly. *Národní noviny* z 27. 7. 1870 bez emocí a nestranně informují čtenáře o tom, co proběhlo v Římě 18. 7. 1870. Uvádějí doslovné znění vyhlášeného dogmatu a vypočítávají, kdo hlasoval proti, kdo pro a kdo se hlasování nezúčastnil.[66]

Posel z Prahy (noviny vydávané Františkem Šimáčkem od r. 1860) uvedly reakce v českém prostředí, které vyvolalo vyhlášení dogmatu. Nejdříve se *„Hlas z venkova"* zmiňoval o biskupech menšiny, kteří si odnesli do svých domovů bolestnou jistotu, že naleznou porušený mír a klid svědomí. Český lid podporoval své pastýře v Římě v jejich opozičním postoji, a když vše dopadlo opačně, než si přál, připravovaly se pamětní spisy proti neomylnosti, utvořily se družstva, která vyzývala obyvatelstvo, aby se odřeklo Říma a přidalo se k jiným vyznáním. Před neblahými následky, které přinese vyhlášení neomylnosti, v předstihu varovali někteří přední mužové národa, ale málo bylo na ně dáno. Nad otázkou, jak se zachovat k neomylnosti, bylo autorem článku poskytnuto několik úvah. Mnozí duchovní radili chovat se tak, jako by k ničemu nedošlo, dělat, že neomylnost vyhlášena nebyla, neboť české duchovenstvo dogma nikdy neschválilo a ani nikdy neschválí. Nebude proto nikoho nutit a ani nebude tuto nepravdu vyučovat, neboť kněží přece nejsou tak pošetilí, aby všemu, co si v Římě usmyslí, hned vyhověli. Nemůže být přece schváleno nic, co by způsobilo vlasti škodu. Nemá cenu vystupovat z církve, když se zachtělo papeži svou neomylnost vyhlásit. Osobní neomylnost nemůže být článkem víry, neboť nebyla jednohlasně přijata a schválena, a proto nikoho nemůže vázat. Autor předpokládal, že přijde doba, kdy bude tento článek víry odvolán a ti, kdo byli pro její vyhlášení, budou volat „naše vina".[67]

Skoro rok po vyhlášení dogmatu *Národní listy* komentují 4. 5. 1871 události, které započal bavorský probošt Döllinger svým odporem vůči učení o neomylnosti papežově. Ze strany některých osvícených mužů české společnosti vzešel dopis pochval a souhlasu zaslaný tomuto odpůrci nově sestaveného učení římského. Pisatel se zamýšlí

---

[66] Srov. „Zahraničné zprávy", *Národné noviny*, 27.7.1870 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=9119005&picp=&idpi=18514331 (26.3.2012).

[67] Srov. „Jak se máme zachovati vzhledem k osobní neomylnosti římských biskupů", *Posel z Prahy*, 4.8.1870 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6383546&picp=&idpi=8934387 (26.3.2012).

nad tím, zdali by ze strany katolické části národa neměla vzejít ještě větší aktivita, aby bylo okolnímu světu jasné, že české katolictvo není netečné a že nestraní papeži. Autor si hned odpověděl, že nebylo nutné vyvíjet zvýšené aktivity a zaslat Döllingerovi souhlasy, neboť ze všech činností, které se děly na straně českého laického katolictva jasně vyplynulo jeho nejhlubší přesvědčení o odmítnutí a odsouzení učení o neomylnosti papeže, a to ještě dříve, než bylo vyhlášeno koncilem. Po vyhlášení dogmatu zatratilo laické katolictvo toto jako „nejhrubší zločin, který kdy byl spáchán na lidském duchu“. Ovšem při srovnání Döllingerových požadavků s požadavky laického českého katolictva vyšel Döllinger jako zpátečník, neboť české požadavky byly již daleko před jeho. České požadavky byly důležitější a řešily praktičtější záležitosti, než byla neomylnost papežova. Mezi zmiňovanými požadavky byla úplná samospráva domácí církve, a nejen církve katolické, ale také protestantské, židovské a jakékoli další, tak, aby v ní mohly být provedeny opravy. Katolická církev dle autora potřebovala výrazné opravy, na které nestačil plán Döllingerův. Dalšími požadavky byly zrovnoprávnění všech církví, zamezení zásahu státu do vnitřních záležitostí církví, zajištění, aby církev ve státě nepanovala a nerozhodovala a aby stát nepřekážel rozvoji církve. Článek sebou nese heslo: „náboženství budiž svobodno!“[68]

Velice podrobně, ale jednostranně se k pokoncilnímu dění vyjádřil časopis *Hus* (časopis založený Václavem Šubertem, českým reformovaným kazatelem roku 1862). Ten 1. 10. 1871 připomíná snahy mistra Jana Husa, Martina Luthera a Josefa II. reformovat církev. Tento jejich odkaz nabyl aktuálnosti právě v době, kdy autor píše svůj článek – církev opět potřebuje opravu. Autor se rozepisuje o založení strany starokatolíků v Bavorsku a v některých částech Rakouska. V časopise uvádí jednotlivé požadavky starokatolíků (např. nesloužit mši za peníze, zrušit kněžské semináře, snížit počet duchovních, zrušit celibát u kněží…celkem 11 požadavků, z nichž ten poslední se týkal zrušení dogmatu). Článek se také zabývá menšími nařízeními, která se mají týkat hlavně kněží a která mnohdy vyvolávají úsměv na tváři – zákaz líbat ruce kněžím při zpovědi, nechat si narůst plnovous, přestat nosit honosná roucha při vykonávání bohoslužeb. Velký přínos starokatolíků viděl časopis v požadavku podílení se na církevních záležitostech z poloviny občanstvem. Zajímavá informace se týkala nabádání

[68] Srov. „Přátelům Döllingerovým v Čechách“, *Národní listy*, 4.5.1871 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6814454&picp=&idpi=10203573 (26.3.2012).

členů, aby nevystupovali z katolické církve, ale vyčkali, až jejich zásady zvítězí. Jediné, co se autorovi článku zdálo na starokatolické církvi neúplné, bylo, jak se reformovaná církev zachová k „neomylnému“ papeži. A hned si odpověděl: „jako k pátému kolu u vozu“. Chválena je snaha starokatolíků zlepšit postavení nižšího duchovenstva, zvýšit jejich příjmy a snížit počet církevních hodnostářů.[69] O deset dní později přináší zprávu o shromáždění starokatolíků ve Švýcarsku, které se rozhodlo požádat vlády jednotlivých kantonů, aby prohlásily Syllabus a nauku o neomylnosti za příčící se švýcarské ústavě, aby se přiřklo starokatolickým obcím majetní právo na církevní statky, a aby mohli sami volit své duchovní.[70] Drobnějšími zprávami informuje časopis *Hus* své čtenáře také 15. 2. 1872, kde chválí chování biskupa Strossmayera, který jako jediný z bývalé menšiny odmítl uznat dogma.[71]

Ještě dva a půl roku od vyhlášení dogmatu se v tisku objevují negativní reakce, plné emocí a urážek, jak tomu je v politickém časopise *Svoboda* ze dne 10. 2. 1873.[72]

---

[69] Srov. „Nutná reforma církve katolické“, *Hus*, 1.10.1871 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6675449&picp=&idpi=9956097 (26.3.2012).

[70] Srov. „Drobné zprávy“, *Hus*, 15.10.1871 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6675475&picp=&idpi=9956149 (26.3.2012).

[71] Srov. „Drobné zprávy“, *Hus*, 15.02.1872 (online). Dostupné z:http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6675602&picp=&idpi=9956403 (28.3.2012).

[72] Srov. „Dekret o neomylnosti papeže římského“, *Svoboda*, 10.2.1873 (online). Dostupné z: http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=6681507&picp=&idpi=9967979 (26.3.2012).

Závěr

Jak jsem nastínila v úvodu své diplomové práce, na základě studia historických událostí týkajících se konce 19. století, jsem musela opustit svou hypotézu o „snadném“ přijetí vyhlášeného dogmatu českým národem. Při zkoumání primárních zdrojů, hlavně denního tisku a časopisů, jsem nalézala odpovědi na cíle mé diplomové práce. Jak bylo na koncil pohlíženo před jeho zahájením? Jaké reakce vyvstaly po vyhlášení dogmatu? Z reakcí bohatých hlavně v sekulárním tisku (ne tak četné reakce byly zaznamenány v náboženském tisku) bylo snadné odhalit „cítění“ českého národa. Český lid trpěl touhami vymanit se z područí všeho, co mu překáželo ve svobodě a církev znamenala jednu z těchto překážek. Byla tou, která lidi omezovala svými požadavky, nároky ve světě, kde byly již rozšířeny myšlenky Velké francouzské revoluce a osvícenské názory.

O přání Svatého otce svolat koncil informovaly mnohé deníky ve většině případů s despektem. Proto i zahájení koncilu bylo v atmosféře útoků na církev. Koncil byl označován za pouť církevních knížat k smrtelnému lůžku hierarchického papežství, papež byl srovnáván s umírajícím Napoleonem III. Na koncilu probíhaly živé kontroverzní debaty o neomylnosti papeže, které se dostávaly skrze média do světa, ale ne vždy v pravdivé podobě, vyvolávaly posměšné reakce a zostřovaly situaci. S vyhlášeným dogmatem nesouhlasilo také české duchovenstvo, ale ne z podstaty věci, nýbrž pro nevhodnost situace, v které mělo být dogma vyhlášeno. České duchovenstvo, hlavně kardinál Schwarzenberg, primas český, dostával do Říma telegramy a listy z Čech, které ho pravděpodobně podporovaly v jeho přesvědčení a dodávaly mu sílu k jeho dalšímu prosazování. Vždyť situace v českém národě byla zcela odlišná než v jiných evropských zemích. Kardinál si byl vědom toho, co bude znamenat pro církev a pro katolické věřící vyhlášení dogmatu, dovedl předvídat, jakým způsobem bude reagovat český lid toužící po svobodě, nezávislosti a nevázanosti. Největší odpor se objevil u německých teologů pod vedením Döllingera. Tato opozice poté vyústila ve vznik starokatolické církve.

V souvislosti s obsazením Říma piemonstkými vojsky skončila světská vláda papeže. Odpůrci papeže se domnívali, že v důsledku zániku papežského státu ztratí církev svou moc. Stal se pravý opak. Z papeže – světského vládce – se stal Kristův náměstek, respektovaná duchovní osobnost.

Velkou výhodou a pomocí pro sepsání mé diplomové práce byla elektronická databáze Národní knihovny *Kramerius.* Její systém rozšířeného vyhledávání dle autora, názvu článku, roku vydání a hlavně, což se v mé práci velice osvědčilo, vyhledávání podle klíčového slova, velice usnadnilo hledání potřebných materiálů. Ušetřilo to mnoho mého času, který bych jinak strávila v knihově listováním stránky za stránkou. Vyhledávání materiálů v křesťanském tisku probíhalo právě takto, což pokládám za velkou nevýhodu. Potřebné materiály z toho prostředí se mi nepodařilo nalézt v elektronické podobě a musela jsem hledat v obsahu, či stránku po stránce. Velkým handicapem pro mě byla neznalost německého a latinského jazyka. Daleko více literatury vztahující se k mému tématu bylo v jazyce německém než v českém a anglickém a i v dostupné české literatuře byly pasáže uváděny v jazyce latinském. To se týkalo hlavně jinak velice zajímavé publikace Dr. Kubalíka, který uváděl důležité části textu v latině.

Literatury, kterou jsem měla k dispozici k mému tématu, nebylo právě přespříliš. Chyběl mi větší zájem katolických teologů o zpracování tohoto tématu a silnější podpora katolického učení v dosud vydaných publikacích. Sborník Teologické fakulty Jihočeské univerzity splňoval tato kritéria, ale chyběla mi širší rozpracovanost tématu.

Přála bych si, aby současní katoličtí teologové rozpracovali téma neomylnosti, jak to provedl prof. Dr. Kubalík, ale v duchu současné nauky katolické církve.

Prameny a literatura

Knihy:

FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3.

JAN PAVEL II. *Ut unum sint*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-140-7.

JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7113-178-4.

JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Česká katolická Charita, 1990.

KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve III.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1993. ISBN 80-7067-285-4.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1.

KUBALÍK, Josef. *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských zvláště českých*. Praha: Universum, 1947.

LÉBLOVÁ, Marta. *Církev-sekularizace-nacionalismus*. Brno: L. Marek, 2009. ISBN 978-80-87127-18-6.

SCHATZ, Klaus. *Dějiny papežského primátu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-99-2.

SCHATZ, Klaus. „Primát a kolegialita.“ in Jiří Hanuš (ed.). *První sněm celosvětové církve*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-79-8.

SVOBODA, Rudolf, SKALICKÝ, Karel, PAVELKOVÁ, Martina, POŠTOVÁ, Tereza, MACHULA, Tomáš. *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*. Praha: Krystal OP, 2006. ISBN 80-85929-85-6.

TURNER, Jan Nep. *Důkazy pro úřadnou papežskou neomylnost.* Praha: A.G. Steinhauser, 1872.

Články:

CONZEMIUS, Viktor. „První vatikánský koncil – dnešní pohled“, *Teologické texty*, 1995. Roč. 6, č. 1, s. 2-4.

PALA, Josef. „Starokatolická církev“, *Katolický týdeník*, 1995. Roč. 6, č. 36, s. 4.

ŠEBEK, Jaroslav. „První vatikánský koncil v souvislostech doby“, *Katolický týdeník*, 2000. Roč. 11, č. 29, s. 2.

„Budoucí koncil oekumneický“, *Časopis katolického duchovenstva* 1868, Ročník 9, svazek 7, s. 508-526.

„Budoucí sněm církvení a francouzští biskupové“, *Časopis katolického duchovenstva* 1869, Ročník 10, svazek 4, s. 304-310.

„Dekret o neomylnosti papeže římského“, *Svoboda*, 10.2.1873 (online). Ročník 7, č. 3, s. 67.

„Drobné zprávy“, *Hus*, 1871. Roč. 2, č.22, s. 352.

„Drobné zprávy“, *Hus*, 15.02.1872. Roč. 3, č. 6, s. 95.

„Dva nemocní“, *Národní listy*, 1869. Ročník 9, č. 319, s. 1.

„Jak se máme zachovati vzhledem k osobní neomylnosti římských biskupů“, *Posel z Prahy*, 1870. Ročník neznámý, č. 93, s. 3.

„Koncil“, *Národní listy*, 1869. Ročník 9, č. 341, s. 1-2.

„Nutná reforma církve katolické“, *Hus*, 1871. Roč. 2, č. 21, s. 326-329.

„Oekumenický sněm ve Vatikáně“, *Časopis katolického duchovenstva* 1870, Ročník 11, svazek 3, s. 215-226.

„Politické zprávy zahraničné“, *Moravská orlice*, 1868. Ročník 6, č. 155, s. 2.

„Politické zprávy zahraničné“, *Národní listy*, 1869. Ročník 9, č. 333, s. 2.

„Politické zprávy zahraničné“, *Národní listy*, 1869.Ročník 9, č. 350, s. 2.

„Proti neomylnosti papežově“, *Pražský deník*, 2.2.1870 (online). Ročník 5, č. 32, s. 1.

„Přátelům Döllingerovým v Čechách“, *Národní listy*, 1871. Ročník 11, č. 121, s. 1.

„Přehled politických událostí“, *Pražský deník*, 21.7.1870 (online). Ročník 5, č. 188, s. 3.

„Sněm Vatikánský“, *Časopis katolického duchovenstva* 1870, Ročník 11, svazek 5, s. 391-392.

„Stran té neomylnosti!“, *Národní listy*, 1869. Ročník 9, č. 334, s. 1.

„Telegramy Národních listů“, *Národní listy*, 1870. Ročník 10, č. 9, s. 1.

„Všeobecný sněm církevní nejblíže příští“, *Blahověst*, 1869. Roč. 19, č.2, s. 20-23.

„Zahraničné zprávy“, *Národné noviny*, 1870. Roč.1, č. 57, s. 2.

„Zprávy zahraničné“, *Národní listy*, 1868. Ročník 8, č. 179, s. 1.

Internetové zdroje

GLENDON, Mary Ann. „Public acts of contrition in the age of spin control“ *Vatican.va*, 15.7.1999 (online). Dostupné z: http://www.vatican.va/jubilee_2000/magazine/documents/ju_mag_01071997_p-26_en.html (19.3.2012)

HENN, William. „A Commentary on the gift of authority of the anglican-roman catholic international commission“ *Vatican. va,* 11.9.2007 (online). Dostupné z: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/angl-comm-docs/rc_pc_chrstuni_doc_19990512_commentary-fr-henn_en.html (19.3.2012)

JAN PAVEL II. „The Successor of Peter Teaches Infallibly“ *Vatica. va,* 1993 (online). Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/audiences/alpha/data/aud19930317en.html (1.4.2012)

„Neomylný?“ *Apologia.cz,* 2007 (online). Dostupné z: http://apo-logia.blogspot.com/2007/04/neomyln.html (21.3.2012)

ŠPIDLÍK, Tomáš. „Neomylnost papeže“ *Radiovaticana.cz*, 22.8.2008 (online). Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10016 (10.11.2011)

ŠPIDLÍK, Tomáš. „Ty jsi Petr...“ *Radiovaticana.cz* , 23.8.2002 (online). Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=542 (10.11.2011)

Resumé

VAHALOVÁ, Vladimíra. *Papežská neomylnost a její recepce v české společnosti*

Diplomová práce na téma *Papežská neomlynost a její recepce v české společnosti* mapuje situaci konce 19. století v Evropě s ohledem na vývoj událostí, který proběhl na I. vatikánském koncilu v letech 1869–1870. Největší pozornost je zaměřena na reakce české společnosti, které vyvolaly zprávy o zahájení I. vatikánského koncilu a následně pak reakce ze sekulárního a katolického prostředí na velice diskutované a kontroverzní téma papežské neomylnosti.

Z dochovaných materiálů, především z denního tisku a časopisů, je jednoznačně rozpoznatelná negativní reakce sekulární společnosti, která je mnohdy prosycena silným národnostním cítěním, jež v sobě živilo odpor k církvi a k papeži. Reakce z katolického prostředí zase v sobě nesly velké obavy z přijetí dogmatu českým národem a určité zklamání z jeho vyhlášení. Největší reakcí proti vyhlášenému dogmatu bylo založení Starokatolické církve, která přetrvává dodnes.

Summary

VAHALOVÁ, Vladimíra. *Papal Infallibility and the Attitude of Czech Society Towards It.*

The diploma thesis maps the situation in Europe of the late 19th century in reference to the development of events of the First Vatican Council that took place between 1869 and 1870. Attention is drawn to the reactions of Czech society on the news about the Council's opening and the reactions of the secular and Catholic environment on the much discussed and controversial topic of papal infallibility.

Extant sources, above all daily newspapers and magazines, show a significant negative attitude of the secular society, often filled with national feeling that fostered dislike of the Church and the Pope. On the other hand, the reactions of the Catholic society involve worries about the response of the Czech nation to the dogma and a certain disappointment at its proclamation. The strongest reaction against the proclaimed dogma was manifested in the founding of the still existing Old Catholic Church.